

Katedra: KPP

Studijní program: Učitelství pro 2. stupeň základní školy

Studijní obor Český jazyk – anglický jazyk
(kombinace)

ZMĚNY V POSLÁNÍ A PŮSOBENÍ VÝCHOVNÝCH PORADCŮ

Changes in function and work of educational advisers

Diplomová práce: 08–FP–KPP– 010

Podpis:

Autor:

Tereza Kříčková

Adresa:

Lesní 1289

464 01, Frýdlant

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Píša

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
81	23	0	10	25	5 +1 CD

CD obsahuje celé znění diplomové práce.

V Liberci dne:

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Datum

Podpis

Ráda bych poděkovala především vedoucímu této práce PhDr. Vladimíru Píšovi za jeho vstřícnost a ochotu během naší spolupráce.

Dále děkuji všem, kteří se zúčastnili průzkumu a také celé rodině za její podporu.

RESUMÉ

Tato diplomová práce se zaměřuje na jeden z nejdůležitějších článků poradenského systému České republiky, a to na postavu výchovného poradce. V praktické části sleduje nejen osobní názor žáků dvou škol a jejich vztah k výchovným poradcům, ale také názory výchovných poradců samotných. V teoretické části práce popisuje vývoj výchovného poradenství v Čechách, současné legislativní vymezení funkce výchovného poradce a také nejčastější problémy, kterými se výchovní poradci zabývají.

Zkoumaný soubor zahrnuje 145 respondentů ze základní a střední školy. Výsledky výzkumu poukazují na současnou situaci výchovných poradců na školách a umožňují nám vytvořit si lepší obraz o náplni jejich práce.

KLÍČOVÁ SLOVA

Poradenství, výchovný poradce, pedagogicko-psychologická poradna, důvěryhodnost, specifické poruchy učení, kariérové poradenství, kompetence výchovného poradce.

SUMMARY

This Diploma Thesis is focused on one of the most important parts of the advisory system of the Czech Republic - the figure of an educational adviser. In the practical part it covers not only pupils' personal opinion and their relationship with an educational adviser, but also opinions of advisers themselves. In the theoretical part it describes the development of educational counselling in the Czech Republic, contemporary legislative alignment of functions of school advisers and the most frequent problems they deals with.

The researched complex includes 145 students of one secondary school and one high school. The outcome of the research adverts to the contemporary situation of school advisers and it offers a better insight into their work.

KEY WORDS

Counselling, educational/school adviser/counsellor, counselling pedagogical-psychological servis, credibility, specific developmental disorders of speech and language, vocational guidance, advisor's competence.

ZUSAMMENFASSUNG

Diese Diplomarbeit beschäftigt sich mit einem Teil des Beratungssystems in der Tschechischen Republik – die Person des Erziehungsberaters. Im praktischen Teil verfolgt diese Arbeit nicht nur die persönliche Meinung der Studenten von zwei Schulen und ihren Vergleich mit den Erziehungsberatern, aber also die Meinung des Erziehungsberaters. Im theoretischen Teil beschreibe ich die Entwicklung der Beratertätigkeit in der Tschechischen Republik, dann die gleichzeitige legislative Begrenzung der Funktion des Beraters und die meisten Probleme, die sie lösen.

Der untersuchte Komplex enthält 145 Studenten aus einer Mittelschule und aus einer Hauptschule. Das Ergebnis der Arbeit spricht über die gleichzeitige Situation der Erziehungsberater in den Schulen. Die Arbeit ermöglicht uns eine bessere Vorstellung über ihren Arbeitsinhalt zu bilden.

SCHLÜSSELWÖRTER

Die Beratung, der Erziehungsberater, die pädagogische und psychologische Beratungsstelle, die Vertrauenswürdigkeit, Umschriebene Entwicklungsstörungen des Sprechens und der Sprache, Karriereberatung, die Kompetenzen der Erziehungsberater.

I. ÚVOD.....	11
II. TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1. PORADENSTVÍ.....	12
2. HISTORIE PORADENSTVÍ V ČECHÁCH.....	12
2.1. 20. A 30. LÉTA 20. STOLETÍ	12
2.2. PORADENSKÁ ČINNOST PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE.....	13
2.3. VZNIK UCELENÉHO PORADENSKÉHO SYSTÉMU	13
2.4. 90. LÉTA.....	14
3. PORADENSTVÍ V ZAHRANIČÍ.....	15
3.1. AUSTRÁLIE.....	15
4. PORADENSKÉ SLUŽBY V ČR.....	16
4.1. PORADENSTVÍ VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ.....	16
4.1.1. Školní psycholog.....	17
4.1.2. Speciální pedagog.....	17
4.1.3. Školní metodik prevence.....	18
4.1.4. Výchovný poradce.....	18
4.2. MIMOŠKOLNÍ PORADENSKÁ ZAŘÍZENÍ.....	18
4.2.1. Pedagogicko-psychologické poradny.....	19
4.2.2. Speciálně pedagogická centra.....	19
4.2.3. Střediska výchovné péče pro mládež.....	20
5. OSOBNOST VÝCHOVNÉHO PORADCE.....	20
5.1. OSOBNOSTNÍ VLASTNOSTI.....	21
5.2. ODBORNÉ ZNALOSTI.....	21
5.3. ROZSAH PŮSOBNOSTI.....	22
5.4. ČINNOSTI VÝCHOVNÉHO PORADCE.....	22
6. ETICKÝ KODEX VÝCHOVNÝCH PORADCŮ.....	23
7. KOMPETENCE A CÍLE VÝCHOVNÉHO PORADCE.....	24
7.1. KOMPETENCE.....	24
7.2. CÍLE VÝCHOVNÉHO PORADENSTVÍ.....	25
8. KLIENTELA VÝCHOVNÉHO PORADCE.....	26
8.1. DĚTI PROBLÉMOVÉ.....	26
8.2. DĚTI SE ZVLÁŠTNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI.....	26
8.3. DĚTI ZANEDBÁVANÉ ČI POŠKOZENÉ.....	27
9. NEJČASTĚJŠÍ PROBLÉMY ŘEŠENÉ VÝCHOVNÝM PORADCEM.....	27
9.1. SPECIFICKÉ PORUCHY UČENÍ A ŠKOLNÍ NEÚSPĚCH.....	27
9.2. ŠKOLNÍ NEÚSPĚCH.....	30
9.3. PORUCHY CHOVÁNÍ.....	31
9.4. HYPERKINETICKÉ PORUCHY.....	35
9.4.1. ADHD.....	35
9.5. PROBLÉMY SPOJENÉ S PROFESNÍ ORIENTACÍ.....	37
10. SOUČASNÁ SITUACE VÝCHOVNÝCH PORADCŮ.....	38

11. PORADENSKÝ PROCES.....	39
11.1. JEDNOTLIVÉ FÁZE PORADENSKÉHO PROCESU.....	40
11.2. ZÁSADY PRO POSKYTOVÁNÍ PORADENSKÝCH SLUŽEB.....	42
11.3. CHYBY V PORADENSKÉM PROCESU.....	42
11.3.1. <i>Chyby na straně výchovného poradce.....</i>	<i>43</i>
11.3.2. <i>Chyby na straně klienta.....</i>	<i>44</i>
12. DIAGNOSTIKA A INTERVENCE VÝCHOVNÉHO PORADCE.....	44
12.1. DIAGNOSTICKÉ METODY.....	44
12.2. INTERVENCE.....	49
III. PRAKTICKÁ ČÁST.....	51
13. CÍLE A PŘEDPOKLADY	51
14. POUŽITÉ METODY.....	52
15. VLASTNÍ PRŮZKUM.....	52
15.1. VÝSLEDKY PRŮZKUMU.....	52
15.1.1. <i>Průzkum mezi žáky.....</i>	<i>53</i>
15.1.2. <i>Rozhovor s výchovnými poradkyněmi.....</i>	<i>69</i>
15.1.3. <i>Vyhodnocení hypotéz.....</i>	<i>76</i>
16. NAVRHOVANÉ ZMĚNY.....	77
17. SHRUTÍ.....	79
IV. ZÁVĚR.....	80
V. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	80
VI. SEZNAM PŘÍLOH.....	82
I. STANDARDNÍ ČINNOSTI VÝCHOVNÉHO PORADCE.....	13

I. Úvod

Funkce výchovného poradce je velmi důležitá a potřebná. Učitel, který nemá potřebné vzdělání pro její vykonávání, není sám schopen řešit výchovné problémy. Potřebuje proto pomoc odborníka, kterou výchovný poradce může poskytnout nebo zprostředkovat. Je však zřejmé, že výchovný poradce stále nemá potřebnou autoritu, důvěru a oporu pro svou práci.

Hlavním tématem této diplomové práce je právě postava výchovného poradce na školách. Ačkoliv výchovní poradci tvoří základ poradenského systému, jejich role je stále nejasně vymezená a kompetence nepříliš široké. Učitelé, kteří tuto funkci vykonávají, mají mnoho dalších povinností, které jim nedovolují se výchovnému poradenství plně věnovat.

V teoretické části práce se budeme věnovat jak historickému vývoji výchovného poradenství v České republice, tak jeho současné podobě. Pro porovnání uvedeme i příklad poradenských systémů v zahraničí. Práce taktéž pojednává o činnostech a kompetencích výchovného poradce, dále o nejčastěji řešených problémech, průběhu poradenského procesu a intervenční činnosti.

Část praktická je založena na terénním výzkumu na jedné základní a jedné střední škole. Je zaměřena zejména na analýzu nejčastějších problémů, se kterými se výchovní poradci potýkají. Taktéž si klade za cíl porovnání situace výchovných poradců na základní a střední škole. Výsledky průzkumu by měly podpořit tvrzení uvedená v teoretické části.

Na základě výsledků terénního průzkumu uvedeme v závěru práce možné systémové změny a návrhy opatření na konkrétních školách.

II. Teoretická část

1. Poradenství

Pojem poradenství můžeme definovat jako řízený proces, ve kterém osobnost poradce pomáhá klientovi (žákovi) s řešením problému, snaží se odhalit jeho příčiny a navrhnout možná řešení. Může také žákovi pomoci uvědomit si vlastní kvality a nedostatky a tím ho např. lépe nasměrovat při volbě budoucího povolání. Je tedy možné říci, že se poradenství zabývá zásadními lidskými problémy, se kterými si klient (žák) nedokáže sám poradit. Drapela¹ definuje poradenství jako „odbornou pomoc lidem v osobních i meziosobních (sociálních) problémech“.

Obor poradenství je oblast aplikované psychologie a speciální pedagogiky, z čehož vyplývá, že člověk, který funkci poradce vykonává, musí být v těchto disciplínách dostatečně vzdělán. Znalost psychologie, diagnostických metod a postupů poradci pomůže vytvořit si celkový obraz o daném jedinci. Dalšími faktory, které poukazují na profesionalitu poradce, jsou především nestrannost a nezainteresovanost v daném problému.

2. Historie poradenství v Čechách

2.1. 20. a 30. léta 20. století

Současné podobě poradenského systému předcházela dlouhý vývoj. Počátky, především profesního poradenství, můžeme najít již ve 20. a 30. letech 20. století. V této době byly zakládány instituce – např. Psychotechnický ústav- které sledovaly požadavky na různá povolání, na jejichž základě poté vytvářely diagnostické nástroje pro určení specifických požadavků pro vykonávání konkrétních profesí. Současně vzniklo *Ústředí poraden pro volbu povolání*, ve kterém probíhal výběr a školení budoucích poradců. Ve 20. letech začaly vznikat také poradny pro volbu povolání, které se soustřeďovaly na různé skupiny povolání, jenž byly rozlišeny podle náročnosti profese a požadované míry vzdělání. Celý tento systém byl založen na principu psychotechniky, který říkal, že aby bylo plnění určité profese úspěšné, musí být stanoven určitý rámec vlastností, kterými by měl člověk disponovat. Jedná se tedy o zkoumání duševních dispozic jedince, na jehož základě

¹ DRAPELA, J. V., HRABAL, V. *Vybrané poradenské směry : teorie a strategie*. Praha : Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-011-4.

proběhne výběr uchazeče na danou pozici. V poradnách pro volbu povolání vykonávali funkci poradců učitelé, kteří předtím prošli školením.

2.2. Poradenská činnost po 2. Světové válce

V dalších desetiletích došlo ke stagnaci ve vývoji poradenství a to především kvůli politickým a společenským změnám. Po 2. světové válce a nastolení komunistického režimu nebyly brány v potaz individuální potřeby jedince, ale byly přednostně naplňovány zájmy státu. Změna nastala až v 60. letech, konkrétně v r. 1963, kdy byla vydána směrnice Ministerstva školství a kultury „O výchově volby povolání“, ve které byla definována funkce poradce pro výchovu k volbě povolání na středních všeobecně vzdělávacích školách. V r. 1967 bylo podle pokynu MŠK zahájeno budování krajských odborných psychologicko-výchovných pracovišť, která později sloužila jako základ pro zřizování pedagogicko-psychologických poraden.

2.3. Vznik uceleného poradenského systému

Rok 1976 je dalším důležitým milníkem ve vývoji profesního a výukového poradenství. Tohoto roku byla vydána „Instrukce o soustavě výchovného poradenství v oboru působnosti MŠ ČSR“, v níž byly vymezeny jednotlivé články poradenského systému, jejich kompetence a vzájemné vztahy. Byla tak jasně určena funkce výchovného poradce, okresních pedagogicko-psychologických poraden a krajských pedagogicko-psychologických poraden. Tento systém byl formálně ukotven v r. 1980 ve vyhlášce MŠ ČSR 130/1980 Sb. o výchovném poradenství.

Řídícím prvkem nového systému byl Ústav pro sociální výzkum mládeže a výchovné poradenství při Pedagogické fakultě UK. Jeho úkolem byla především informační a vědecko-výzkumná činnost a vzdělávání výchovných poradců. Dalším článkem byly krajské pedagogicko-psychologické poradny (KPPP), které spadaly pod správu školských odborů Krajského národního výboru (dále KNV). Tyto poradny na krajské úrovni zaměřovaly svou pozornost nejen na práci s žáky středních škol a učilišť a na vzdělávání výchovných poradců těchto škol, ale také na metodické vedení okresních pedagogicko-psychologických poraden. Ty byly na rozdíl od KPPP pod správou školských odborů Okresního (obvodního) národního výboru. Okresní pedagogicko-psychologické poradny zajišťovaly péči o předškolní děti a žáky základních škol, dále metodickou a školicí činnost pro výchovné poradce či další učitele těchto škol. Posledním stupněm systému byli výchovní poradce, kteří byli jmenováni školskými odbory KNV či ONV.

Ačkoliv byl v této době poradenský systém propracovanější a snažil se o individuální přístup, tak ani tato oblast neunikla dobovým společensko-politickým nárokům. Pedagogicko-psychologické poradny musely často vycházet z požadavku náboru na dělnické obory, učňovské a vojenské školy, z jehož hodnocení bylo zřejmé zda poradna plní tzv. směrná čísla na dané obory. I přes tato úskalí sehrálo výchovné poradenství významnou roli v péči o děti a mládež s výchovnými problémy, problémy s chováním, či učením.

2.4. 90. léta

Rok 1989 znamenal další změny v organizaci poradenského systému. Byl zrušen Ústav pro sociální výzkum mládeže a výchovného poradenství při Pedagogické fakultě UK a v r. 1991 došlo také k zániku krajských pedagogicko-psychologických poraden. Jejich kompetence přešly na pedagogicko-psychologické poradny (již nebyl používán přívlastek *okresní*) a na některých středních školách byla zrušena funkce výchovného poradce.

V r. 1991 ovšem současně vznikala nová poradenská pracoviště, např. speciálně pedagogická centra pro děti handicapované, která se zřizují především u specializovaných mateřských a základních škol. Institut pedagogicko-psychologického poradenství byl založen v r. 1994 a má zajišťovat spolupráce pedagogicko-psychologických poraden, dále metodické aktivity spojené se systémem výchovného poradenství a také odborný servis MŠMT v této oblasti.

Dalším nově vzniklým prvkem poradenského systému byla Informační a poradenská střediska při úřadech práce, která směřují svou pozornost nejen na dospělé, ale také na mládež. Jedná se zde o pomoc při výběru školy či povolání, která je založena na psychologické diagnostice, pro kterou se používá především počítačových diagnostických metod. Tato střediska mají také přehled o dostupných školách v regionu, znají jejich požadavky na uchazeče a také dokážou zhodnotit, jaký je o školy zájem, tím tedy i pravděpodobnost přijetí.

V roce 2004 byl přijat zákon č. 561/2004 Sb., Školský zákon, jehož prováděcí vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školství nahradila zastaralou vyhlášku č. 130 z roku 1980. V příloze této vyhl. 72 je také poprvé podrobně popsána v konkrétních bodech standardní činnost výchovného poradce na základních a středních školách.

V této souvislosti je i novinkou je funkce školního psychologa, jehož činnost je rovněž popsána ve vyhl. 72. Měl by to být specialista bez učitelských povinností, což mu poskytuje téměř nezávislé postavení na škole. Vzhledem k tomu, že jeho pole působnosti je

daleko širší než jaké je u role výchovného poradce, může se školní problematice plně věnovat.

3. Poradenství v zahraničí

Stejně jako v České republice je i v dalších vyspělých zemích snaha o vytvoření kvalitní nabídky poradenských služeb. Ty jsou v Severní Americe a ve státech Evropy poskytovány především tzv. školními poradci a specializovanými poradenskými centry. Ta mohou fungovat buď jako samostatné subjekty, či v rámci školy. Velikost týmu odborníků, mezi něž patří např. psychologové nebo sociální pracovníci, závisí na konkrétních požadavcích oblasti a také na počtu dětí, které v dané oblasti navštěvují vzdělávací zařízení. Specialisté řeší zejména výchovné problémy, specifické poruchy učení a chování a také se věnují kariérovému poradenství.

Velmi rozdílná může být organizace a struktura poradenského systému, která vychází z konkrétních potřeb dané země. Ve Velké Británii existují poradenská centra, která se okruhem svých činností velmi podobají českým pedagogicko-psychologickým poradnám. Na druhé straně, některé státy Ameriky využívají služeb školních psychologů, kteří jsou na dané škole zaměstnáni na plný úvazek. Často funkci poradců vykonávají učitelé, kteří se zabývají poradenskou i vzdělávací činností. Druhou variantou jsou speciálně kvalifikovaní poradci, ti už nevyučují. Musí mít samozřejmě pedagogické vzdělání, učitelskou praxi a také speciálně zaměřené postgraduální vzdělání. Především v USA jsou kladeny vysoké nároky na kvalitu vzdělání a jeho další prohlubování.

Poradenské služby jsou poskytovány i mimo školní prostředí. Vznikají různá nezávislá zařízení pro práci s mládeží, která se pokouší o snížení kriminality či o boj proti drogám. Velmi rozšířené je také kariérové poradenství, které pomáhá při volbě školy a povolání. Jedná se o samostatné poradny, které se věnují výhradně této činnosti. Podstatná je zde i role rodičů, kteří se ke všem krokům ohledně budoucnosti dětí vyjadřují.

3.1. Austrálie

Velmi zajímavý je např. poradenský systém Austrálie. Vzhledem k tomu, že je Austrálie federace, funguje v jejím rámci šest samostatných států a dvě teritoria, tzn. že organizace vzdělávacího systému se může v uvedených oblastech lišit. Rozdíly můžeme najít právě v různé úrovni poskytování výchovného a kariérového poradenství na školách. Existují zde 4 základní typy poradenství:

- Poradci, kteří se zaměřují na kariérové poradenství, jsou přítomni na každé základní škole, na které pracují na plný úvazek. Tito poradci musí mít pedagogické vzdělání, které je dále doplněno buď postgraduálním studiem poradenství nebo účastí ve školicím kurzu organizovaným státem. Spolupracují se školními poradci – registrovanými psychology, kteří většinou působí na dvou až třech školách zároveň a v jejich kompetenci je řešení problémů s učením a problémů osobních. (New South Wales)
- Kontrastem je spojení kariérového a výchovného poradenství, které je vykonáváno jednou osobou poradce. Ten by měl být absolventem postgraduálního studia v oboru psychologie výchovy, ale již není zapotřebí dalšího vzdělání ve směru kariérového poradenství. Uvádí se, že jeden poradce má na starost cca 1200 žáků a věnuje pouze jednu třetinu svého času na pomoc při volbě budoucího povolání. (Queensland)
- Další možností je kariérový poradce zaměstnaný na částečný úvazek – v současné době se pohybuje mezi 0,2 a 0,8. Tito poradci často využívají pomoci externích agentur a lidí se zkušenostmi z poradenské oblasti. (Victoria)
- V jiné části země neexistuje státní dohled nad poskytováním kariérového poradenství. Záleží pouze na škole, zda funkci poradce zřídí. (Western Australia)

4. Poradenské služby v ČR

4.1. Poradenství ve školním prostředí

V současné době na školách existují poradenská pracoviště, která slouží jak žákům a jejich rodičům, tak i ostatním pedagogům. Jejich hlavním úkolem je poskytnout konzultační služby, při kterých je kladen důraz především na důvěrnost a ochranu osobních dat. Poradenská pracoviště jsou zřizována pod záštitou ředitele školy, či jeho zástupce.

V České republice v rámci poradenských pracovišť poskytují své služby:

- školní psycholog
- speciální pedagog / popř. asistent speciálního pedagoga/
- výchovný poradce
- školní metodik prevence

Každá z uvedených forem poradenství má svá specifika a samozřejmě také různé požadavky na odbornou kvalifikaci poradce. Všechny jsou ovšem upraveny vyhláškou č.72², která konkrétně vymezuje činnosti a kompetence poradce.

4.1.1. Školní psycholog

Tato funkce existuje na školách v České republice od roku 2004 v rámci tzv. rozšířené varianty školního poradenského pracoviště. V současné době ještě není tato forma poradenství příliš rozšířena, a to zejména kvůli nedostatečným finančním prostředkům, které mají školy k dispozici. Protože školní psycholog nepatří do učitelského sboru (na rozdíl od ostatních poradců), mohou k němu žáci pociťovat větší důvěru. Vzhledem k faktu, že je jako učitel nezkouší a neznámkuje, je zde možnost vytvořit vztah poradce-žák na hlubší úrovni. Školní psycholog funguje také jako vedoucí poradenského týmu a mohou se něj obrátit i pedagogové, kteří potřebují konzultaci.

Školní psycholog tedy nemá žádné učitelské povinnosti, z čehož vyplývá další výhoda této funkce. Může se plně věnovat poradenské činnosti a není ve školním dění osobně zainteresován. Díky tomu může přinést nový a objektivnější pohled při řešení problémových situací. Mezi hlavní činnosti školního psychologa patří např.:

- diagnostika a depistáž – depistáž specifických poruch učení, depistáž a diagnostika nadaných dětí, zjišťování sociálního klimatu ve třídě, atd.
- konzultační, poradenské a intervenční práce – péče o integrované žáky, kariérové poradenství, prevence školního neúspěchu, techniky a hygiena učení, atd.
- metodická práce a vzdělávací činnost – metodická pomoc třídním učitelům, pracovní semináře pro pedagogy, koordinace poradenských služeb, atd.

4.1.2. Speciální pedagog

Na rozdíl od školního psychologa, speciální pedagog je součástí pedagogického sboru, který plní své učitelské povinnosti. Pro vykonávání této funkce je zapotřebí hlubší specializace v oboru, tedy studium speciální pedagogiky s možností rozšíření o konkrétní výchovně vzdělávací předmět.

Speciální pedagog koordinuje speciálně pedagogické poradenství na škole a zaměřuje

² Vyhláška č.72 ze dne 9. února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

se především na integraci žáků se zdravotním postižením a také na práci s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami. Podílí se na tvorbě individuálních vzdělávacích plánů a také poskytuje žákům reedukační péči. Speciální pedagogy najdeme především na specializovaných školách pro handicapované děti nebo na školách, kde je vysoký počet integrovaných žáků. Mezi další kompetence speciálních pedagogů patří např.:

- koordinace spolupráce se specializovanými pracovišti
- konzultace s rodiči či jinými zákonnými zástupci
- poskytování metodické pomoci pedagogickým pracovníkům

4.1.3. Školní metodik prevence

Hlavní náplní činnosti metodika prevence je metodická a koordinační činnost. Podílí se na tvorbě programů prevence záškoláctví, závislostí, vandalismu a dalších negativních jevů ve škole. O postupech prevence informuje své kolegy a poskytuje metodické vedení pedagogů v této oblasti. Při své práci spolupracuje jak se školním psychologem a výchovným poradcem, tak s třídními učiteli. Dále zajišťuje spolupráci s orgány státní správy a dalšími institucemi, které mohou zajistit odbornou pomoc v oblasti prevence. Spolupracuje také se specializovanými středisky jako jsou krizová centra a výchovné ústavy.

4.1.4. Výchovný poradce

Výchovný poradce je dalším odborníkem, který na škole vykonává poradenskou činnost. V současnosti můžeme tuto formu poradenství označit za nejrozšířenější. Učitel, který tuto funkci vykonává, musí projít vzdělávacím kurzem pro výchovné poradce. Zaměřuje se především na poradenskou, metodickou a informační činnost.

4.2. Mimoškolní poradenská zařízení

Poradci pracující na školách mohou využívat pomoci dalších pedagogicko-psychologických pracovišť, jejichž kompetence jsou širší a která mají možnost zabývat se individuální prací s klienty detailněji. Existuje několik typů takovýchto zařízení, jejichž služby se navzájem doplňují.

4.2.1. Pedagogicko-psychologické poradny

Pedagogicko-psychologická poradna (PPP) se vyskytuje v každém okrese nebo městské části většího města a spadá tedy do kompetence jejich školských úřadů. Doplnuje tak systém škol, dlouhodobě s nimi spolupracuje, čímž se pro žáky (studenty) stává dostupnější. Ačkoliv je práce PPP zaměřena především na pomoc dětem a mládeži, funguje také jako zdroj informací pro pedagogické pracovníky, připravuje preventivní programy a snaží se o zvyšování kvality práce učitelů.

V PPP jsou zaměstnáni psychologové, kteří se zabývají zejména diagnostickou činností a dlouhodobým vedením klientů. Dále jsou zde speciální pedagogové a ti mají na starost především diagnostiku některých typů postižení a jejich nápravu. Tým odborníků doplňují sociální pracovníci a logopedové.

Jakékoliv vyšetření může být uskutečněno pouze na základě souhlasu rodičů nebo zákonných zástupců klienta (u nezletilých jedinců). Rodiče (zákonní zástupci) jsou také jedni z těch, kteří mohou o konzultaci požádat³. Ta může proběhnout i na vlastní žádost klienta, pokud je starší 15-ti let. Nejčastější variantou ovšem bývá vyšetření na základě doporučení⁴ pedagogického pracovníka, kterým je zpravidla výchovný poradce či třídní učitel, nebo ošetřujícího lékaře.

Hlavní náplní práce PPP je řešení vzdělávacích a výchovných problémů žáků a studentů. Jedná se např. o různé poruchy chování, komunikace, diagnostika a náprava specifických poruch učení nebo analýzu problematiky školního neúspěchu. PPP také poskytuje kariérové poradenství, diagnostiku školní zralosti a zabezpečuje vzdělání a výchovu pro děti a mládež s různými typy postižení. Na základě zprávy z PPP se rozhoduje např. o odkladu školní docházky, o zařazení dítěte do speciální třídy nebo školy.

4.2.2. Speciálně pedagogická centra

Tato centra jsou zaměřena na práci s dětmi handicapovanými. Jsou vázána na jednotlivé specializované školy pro děti s vážnějším postižením, ale starají se i o handicapované děti integrované v běžných školách. Existují speciálně pedagogická centra s rozlišným zaměřením, které je dáno typem postižení. Může se jednat např. o poruchy řeči, tělesné nebo mentální postižení či kombinované vady. V SPC je zaměstnáno více speciálních pedagogů než v PPP, kteří se věnují hlavně vedení a reedukaci dětí s postižením. Psychologové zajišťují diagnostiku.

³ písemná žádost rodičů viz. Příloha I

⁴ písemné žádost podávaná školou viz. Příloha II

SPC také vytvářejí individuální učební plány, průběžně integrované děti sledují a poskytují odbornou pomoc. Jsou v kontaktu s učiteli na daných školách i s rodiči postižených dětí a věnují se též pořádání osvětových akcí ohledně problematiky vzdělávání, výchovy a integrace lidí s handicapem.

4.2.3. Střediska výchovné péče pro mládež

Střediska výchovné péče mají za úkol řešit zvláště závažné výchovné problémy, se kterými nemohou pomoci jiná zařízení. Můžeme tedy hovořit o prevenci a terapii sociálně patologických jevů. Vzhledem k závažnosti problému zde pracují psychologové s klinickou specializací, psychoterapeuti a speciální pedagogové.

Většinu klientů tvoří mládež v období puberty, nicméně tato střediska zajišťují i terapii pro celé rodiny - pokud konflikt nastal mezi jejími členy. Často se jedná o děti ze sociálně slabých rodin, rodin disharmonických či neúplných. Středisko funguje i jako konzultant pro další pracovníky, kteří mají jedince v péči. Protože se často jedná o řešení v rámci rodiny, používají se zde kromě individuálních konzultací i terapie skupinové. Střediska se zabývají i prevenční činností a také vyhledáváním rizikových jedinců a skupin. Klienti buď na terapie pravidelně docházejí nebo zde mohou být i krátkodobě ubytováni. Střediska výchovné péče jsou pod záštitou diagnostických ústavů v regionu.

5. Osobnost výchovného poradce

Jak již bylo řečeno, funkce výchovného poradce je nejrozšířenější formou poradenství na školách a tvoří základní úroveň poradenského systému. Vyhláška č. 317/2005 Sb. o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků říká, že je pro vykonávání této funkce nutná odborná a pedagogická způsobilost učitele příslušného stupně a také specializační studium výchovného poradenství. To je možné dodatečně absolvovat po nástupu do funkce.

Výchovný poradce je členem pedagogického sboru, poradenské služby tedy poskytuje na škole, na níž učí. Výhodou interního působení na škole je jeho snadná dostupnost, na druhé straně ovšem může stát přílišná zainteresovanost ve školním dění. Dalším problémem je vysoká pracovní vytíženost, která neumožňuje věnovat se poradenské činnosti v potřebné míře. Výchovní poradci mají pracovní úvazek zkrácený pouze o několik hodin, ve kterých by měli zvládnout veškerou poradenskou a metodickou činnost.

Ideální situace samozřejmě nastává ve chvíli, kdy má škola možnost využít služeb školního psychologa, speciálního pedagoga, metodika prevence a výchovného poradce najednou. Nejenže dojde k rozložení úkolů na více členů týmu, ale je také možno na problém nahlédnout z různých úhlů pohledu a najít jeho optimální řešení. Nadále se budeme věnovat osobě výchovného poradce, jeho roli na škole, jeho kompetencím a cílům.

5.1. Osobnostní vlastnosti

Činnost výchovného poradce vychází z potřeby pomáhat ostatním lidem. Člověk, který tuto funkci vykonává, by měl být empatický, schopný a ochotný naslouchat ostatním, sociálně orientovaný a citlivý. Velmi důležitá je psychická stabilita poradce, díky níž může řešit závažné problémy a zároveň jimi nebýt osobně zasažen. S tím souvisí i nutnost určitého odstupu od dané situace, poradce by měl zůstat za každých okolností objektivní a nestranný. Často se sám jako mediátor dostává do středu konfliktu a je tedy nutné zachovat nezaujatý postoj.

Práce s lidmi, kteří potřebují pomoc, je velice náročná. Jedná se především o rovinu emocionální, protože není ve schopnostech poradce vyřešit každý problém stoprocentně. Musí se proto dokázat povznést nad možný neúspěch. Pokud žák vyhledá pomoc výchovného poradce, záleží především na něm, zda se pokusí svou situaci změnit či ne. Stejně jako učitelé, nemají poradci pokaždé možnost pozitivní zpětné vazby, což by je nemělo odradit od touhy pomáhat dalším lidem.

Dojem, jaký výchovný poradce vyvolává, se může různit, důležitá je však jeho důvěryhodnost. Nikdy nesmí uveřejnit získané informace a může je použít pouze při kontaktu s jinými výchovnými středisky či institucemi.

5.2. Odborné znalosti

Vhodné charakterové vlastnosti nejsou jediným požadavkem. Stěžejní roli zde hraje odborné vzdělání, které poradci umožní lépe zhodnotit situaci a poskytnout kvalitní služby. Jedná se speciální postgraduální vzdělávání, při němž výchovný poradce načerpá dostatečné znalosti z psychologie a ze speciální pedagogiky. Musí se v poradenském systému dobře orientovat a znát veškeré právní a etické normy týkající se oboru. Je nutné mít přehled v poradenských směrech a diagnostických metodách a technikách. Poradce by měl také sledovat vývoj, neustále se vzdělávat a rozšiřovat své rozhledy.

5.3. Rozsah působnosti

Rozsah působnosti výchovných poradců je určen nařízením vlády⁵ a je závazný pro veškerá školská zařízení. Učiteli, který funkci výchovného poradce vykonává, je snížen týdenní rozsah přímé pedagogické činnosti takto:

- na základní a střední škole s počtem žáků
 1. do 150 o 1 hodinu týdně
 2. do 250 o 2 hodiny týdně
 3. do 550 o 3 hodiny týdně
 4. do 800 o 4 hodiny týdně
 5. nad 800 o 5 hodin týdně
- na speciální základní škole s počtem tříd
 1. do 7 o 1 hodinu týdně
 2. do 12 o 2 hodiny týdně
 3. nad 12 o 3 hodiny týdně

Pokud je funkce vykonávána více než jedním pedagogickým pracovníkem, je každému z nich týdenní počet hodin přímé pedagogické činnosti snížen na základě počtu jemu svěřených žáků. Může se také stát, že je jedné osobě svěřeno více funkcí. V takovém případě je týdenní rozsah přímé pedagogické činnosti snížen za každou činnost zvlášť.

5.4. Činnosti výchovného poradce

Výchovný poradce se věnuje především poradenské, metodické a informační činnosti. Uvádíme některé činnosti výchovného poradce, který formuluje Novosad⁶ takto:

- řeší problémy (prospěchové, kázeňské, rodinné a zdravotní) vyplývající z klasifikačních porad nebo na základě podnětu třídního učitele
- funguje jako poradce žáků v případě vztahových, citových či rodinných problémů a zprostředkovává další odbornou pomoc jako např. pedagogicko-psychologické vyšetření, konzultaci s psychologem, návštěvu u sexuologa nebo psychiatra, radu u právního nebo sociálního pracovníka apod.
- je poradcem ředitele školy ve výchovných otázkách a v případě zjištěných nebo hrozících patologií v chování žáka i v působení jeho rodiny je oprávněn obrátit se na příslušné odborníky, např. na sociálního kurátora pro mládež

⁵ Nařízení vlády č.75 ze dne 26. ledna 2005 o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků

⁶ NOVOSAD, J. Základy speciálního poradenství. Liberec: TUL, 1996. ISBN 80-7083-165-0.

- informuje ostatní výchovné poradce i rodičovskou veřejnost o výchovných a vzdělávacích cílech určité školy
- pomáhá absolventům školy při rozhodování o další profesní či studijní orientaci a informuje je o možnostech dalšího studia (maturitní, pomaturitní nebo vysokoškolské studium, kursy atd.)

Novosad ve své publikaci dále uvádí, že mezi výchovného poradce patří také organizování preventivních aktivit, které se týkají sociálně patologických jevů. V dnešní době již tuto činnost nezahrnujeme do kompetencí výchovného poradce, ale měl by se jí věnovat školní metodik prevence.

Ač se jedná o výčet poměrně rozsáhlý, tak nezahrnuje veškeré aktivity výchovného poradce. Důležité je říci, že právě on zajišťuje spolupráci se školskými poradenskými zařízeními (PPP, SPC, atd.) a zprostředkovává diagnostiku speciálních vzdělávacích potřeb. Navrhuje způsob péče o znevýhodněné žáky a participuje na vytváření individuálních vzdělávacích plánů. O všech svých aktivitách vede dokumentaci a je povinen zajistit dodržování práva o ochraně osobních údajů. Celý seznam povinností výchovných poradců viz. Příloha III.

6. Etický kodex výchovných poradců

Etický kodex výchovných poradců je oficiální dokument, který byl schválen 28.3.2008 na Kongresu výchovných poradců v Praze. Vymezuje etické zásady, které by měl výchovný poradce při práci s klientem dodržovat.

První část hovoří o etické odpovědnosti poradce vůči klientům. Potenciální klientela by měla být dostatečně seznámena se službami, které výchovný poradce poskytuje a pokud se jich rozhodne využít, její zájmy a přání by měly být na prvním místě. Výchovný poradce je za celý průběh procesu zodpovědný a jeho povinností je se klientovi dostatečně věnovat, být loajální a pokusit se nalézt optimální řešení. Je zde také uvedeno, že se výchovný poradce nesmí podílet na jakékoliv formě diskriminace a měl by poskytnout své služby bez ohledu na rasu, barvu pleti, pohlaví, sexuální orientaci, národnost, náboženství, rodinný stav, politické přesvědčení, postavení, fyzický nebo psychický handicap klienta. Také nesmí využít získané informace a kontakty k vlastnímu prospěchu. Samozřejmostí by měla být naprostá důvěrnost poradenských služeb. Výchovný poradce může poskytnout informace o klientovi (žákovi) pouze pedagogickému sboru, jiným osobám pouze s jeho osobním souhlasem. Klientovi by na požádání mělo být umožněno nahlédnout do záznamů o své osobě.

V dokumentu jsou také ustanovena práva klientů, kteří služeb výchovného poradce využívají. Jedná se především o to, aby byl klient před zahájením poradenského procesu podrobně seznámen s jeho předpokládaným průběhem, metodami, které budou použity a také je nutné zmínit potenciální rizika. Stejně tak by měl klient znát odbornou způsobilost poradce, jenž v celém průběhu procesu musí dodržovat jeho občanská a zákonná práva. Je tím míněno i to, že klient nesmí být jakkoliv zneužíván, ať emocionálně, sexuálně či finančně. Klient má právo na naprosté soukromí, zachování profesionálního tajemství a u konzultací nesmí být přítomny žádné další osoby. Veškeré služby jsou poskytovány po písemném souhlasu klienta nebo jeho zákonného zástupce.

Dále se uvádí, že výchovný poradce poskytuje pouze ty služby, které spadají do jeho kompetence a pokud je třeba, může ke spolupráci vyzvat další odborníky, v jejichž kompetencích by se měl dobře orientovat. Měl by také dobře znát aktuální školskou legislativu. Má v péči určitý počet žáků, které se snaží co nejlépe informovat o možnostech spolupráce a jejich potřeby jsou v popředí jeho zájmu. Nedílnou součástí poradenského procesu jsou rodiče (zákonní zástupci), kteří by také měli být informováni o postupech v poradenském procesu. Stejně tak by měl výchovný poradce spolupracovat s ostatními členy pedagogického sboru.

7. Kompetence a cíle výchovného poradce

7.1. Kompetence

Práce výchovného poradce je založena na snaze pomoci jiným lidem. Jeho kompetence ovšem nejsou tak široké, jak by se mohlo na první pohled zdát. Často musí ke spolupráci přizvat další subjekty, které jsou zaměřeny na práci s dětmi a mládeží a volí je na základě typu konkrétního problému.

Můžeme říci, že se výchovní poradci zabývají problematikou ve třech základních oblastech. Jedná se o oblast vzdělávací, výchovnou a kariérovou, čímž je myšlena pomoc při volbě další školy nebo povolání. Podívejme se na jejich možnosti v rámci vzdělávací oblasti.

Hlavní cílovou skupinou výchovného poradce jsou žáci s problémy ve výuce a ti, u kterých je možnost školní neúspěšnosti. Dále to jsou žáci s handicapem, kteří jsou na škole integrováni, ale také děti talentované. Do jeho kompetencí patří vyhledávání těchto dětí, dále základní diagnostika a následné řešení problému. Je také oprávněn informovat o průběhu procesu rodiče či zákonné zástupce klienta, ostatní učitele a v případě potřeby

další poradenské instituce. U dětí integrovaných garantuje rozsah a kvalitu jejich vzdělávání, s nadanými dětmi pracuje tak, aby pomohl rozvinout jejich schopnosti.

Druhá oblast, výchovná, je již zaměřena na jiné typy problémů. Nejčastěji se jedná o různé poruchy chování, kázeňské problémy a také osobní problémy jedince. Můžou to být žáci, kteří se dostali do těžké životní situace, žáci z neúplných či sociálně slabších rodin, děti týrané nebo jedinci s psychickými poruchami. Takovýmto žákům je poradce povinen (s jejich souhlasem) poskytnout pomoc, u náročnějších případů zprostředkovat další odbornou péči (PPP, SPC, atd.). Do jeho kompetence také spadá tvorba preventivních programů, které jsou zaměřeny především na prevenci školní neúspěšnosti a výchovných problémů.

Poslední oblastí je poradenství kariérové. Jak již z jeho názvu vyplývá, jedná se o pomoc při volbě další školy či budoucího povolání. Poradce by měl mít přehled o aktuální nabídce škol či možnostech praxe a získané informace poskytnout jak žákům, tak jejich rodičům a dalším pedagogickým pracovníkům školy. S nimi také spolupracuje při sledování a rozvíjení individuálních schopností žáků, které by mohly být důležité pro jeho budoucí povolání. Naopak může také upozornit na nedostatky jedince či nevhodnost zvoleného oboru.

7.2. Cíle výchovného poradenství

Hlavním cílem výchovného poradce je pomoci klientovi s řešením jeho problému. Cíle jeho práce bývají shodné s činnostmi, které v rámci svých kompetencí vykonává. Můžeme je shrnout takto:

- spolupráce s ředitelem školy a ostatními pedagogickými pracovníky, kteří se podílejí na poradenském procesu
- snaha o úspěšné řešení problémů klienta
- navázání komunikace mezi poradcem a rodiči či zákonnými zástupci klienta
- rozvíjení vztahu a spolupráce mezi výchovným poradcem a ostatními pedagogicko-psychologickými organizacemi, zdravotními institucemi, úřady práce a dalšími institucemi, které patří do školského poradenského systému
- zastávat roli mediátora při kontaktu mezi jednotlivými účastníky poradenského procesu
- zlepšení vztahu mezi studenty a pedagogickými pracovníky
- šíření informací o nových trendech ve výchovném poradenství a poradenské diagnostice

- rozvíjení poradenských dovedností a metod v oblasti diagnostiky
- zaměření na specifické poruchy učení a na poruchy chování ve školním prostředí
- další vzdělávání výchovného poradce v dané oblasti
- podpora cílů školy a všeho, co se školou souvisí
- vedení žáků a pedagogických pracovníků k loajalitě vůči škole

8. Klientela výchovného poradce

Okruh klientů, kteří využijí služeb výchovného poradce, je určen jeho činnostmi a kompetencemi. Hlavní skupiny klientů jsou následující:

8.1. Děti problémové

- do této skupiny patří žáci s výchovnými problémy, děti nezvladatelné a zlobivé
- tyto problémy mohou vznikat ze dvou hlavních příčin:
 - *narušené sociální vztahy* – hovoříme jak o vztazích v rodině, tak ve škole a mezi kamarády
 - *vnitřní problémy jedince* – mohou to být různé poruchy v psychickém vývoji, specifické poruchy chování či učení

8.2. Děti se zvláštními vzdělávacími potřebami

Tato kategorie je velice široká. Patří sem děti, které mají specifické poruchy učení, které ovšem nezpůsobují další výchovné problémy. Dále sem řadíme žáky fyzicky či psychicky handicapované, kteří jsou integrováni do tříd na běžných školách. V jejich případě se jedná zejména o otázku diskriminace a začlenění do kolektivu zdravých spolužáků. Jako děti se zvláštními vzdělávacími potřebami můžeme označit i děti talentované.

8.3. Děti zanedbávané či poškozené

- v této kategorii najdeme děti zneužívané, psychicky či fyzicky týrané a zanedbávané
- u této skupiny by měla být zvýšená pozornost, protože se jedná o úmyslné ubližování dítěti osobou, většinou jemu blízkou
- používáno označení CAN (Child Abuse and Neglect) – tedy nenáhodné chování rodiče dítěte (či jiné blízké osoby), které má za následek narušení jeho psychického,

fyzického či společenského stavu, popř. smrt

- syndrom CAN nejčastěji vzniká na základě situace v rodině – neúplné nebo sociálně slabé rodiny, přítomnost nevlastních rodičů či sourozenců, nezletilí rodiče, nemanželské, nechtěné nebo postižené děti
- dítě se k cizí osobě chová nedůvěřivě, agresivně, testuje ji a může vykazovat známky sexuálního chování

8.4. Děti ze sociálně znevýhodněného prostředí

- jedná se o děti z etických menšin, žáky – cizince a žáky ze sociálně slabých rodin

9. Nejčastější problémy řešené výchovným poradcem

Výchovný poradce se při své práci setkává s opravdu velkou škálou problémů. Je velmi těžké všechny je podrobně specifikovat, proto se budeme věnovat pouze těm nejčastějším. To jsou především specifické poruchy učení, problémy s chováním, rodinné problémy, školní neúspěch a problémy spojené s volbou povolání.

9.1. Specifické poruchy učení a školní neúspěch

Specifické poruchy učení můžeme definovat jako obtíže projevující se při osvojování a užívání řeči, psaní, čtení, naslouchání a matematiky. Mohou se objevovat jak v podobě dysfunkce (neúplně vyvinuté funkce), tak afunkce, což je ztráta funkce již vyvinuté. O původu těchto poruch existují různé teorie, můžeme však říci, že jsou převážně způsobeny atypickou stavbou a funkcí určitých částí mozku - oblast je částečně poškozena nebo zcela dysfunkční. Často je také výskyt specifických poruch učení spojován s nevyhovujícím sociálním prostředím, zejména pokud hovoříme o vztahu rodiče-žák-škola.

Specifické poruchy nelze spojovat s inteligenčním kvocientem dítěte. Nebyla zde prokázána žádná souvislost, problémy s učením můžou mít děti podprůměrné inteligence, ale i děti nadstandardně talentované. U dětí se provádějí testy inteligence proto, aby se jasně dokázalo, že jejich neúspěchy ve škole nemusí nutně souviset s inteligenční úrovní. Slouží i jako informace pro celý pedagogický sbor, který by, v případě výskytu poruch učení, měl dítěti v určitých ohledech pomoci.

Často se uvádí jako příčina specifických poruch učení lehká mozková dysfunkce (LMD), která způsobuje poškození mozku v období prenatálním, perinatálním či raně postnatálním. LMD může způsobit poruchy učení a chování, problémy v oblasti motoriky nebo poruchy pozornosti, nicméně nemusí být nutně spouštěčem problému. Přítomností takové dysfunkce je dítě silně ovlivněno, může trpět pocitem méněcennosti, neurózami či úzkostí. Důležité také je, jak se s problémem vyrovnají rodiče dítěte, zda ho podporují a pomáhají mu.

K reedukaci dochází přímo ve školním prostředí, kde je takové dítě v péči speciálního pedagoga nebo právě výchovného poradce. Ten zajistí návštěvu pedagogicko-psychologické poradny, kde je dítě diagnostikováno a jsou navrženy možnosti řešení problému. Výchovný poradce by měl být zpětně informován o výsledku vyšetření, seznámit s ním třídního učitele a dále se žákem pracovat.

Jako nejčastější poruchy učení Zelinková ⁷uvádí:

- **Dyslexie**

- vývojová porucha čtení, která ovlivňuje správnost, rychlost čtení a porozumění čteného textu
- dítě je schopné text přečíst, ale nerozumí obsahové stránce a nedokáže text převyprávět
- zaměňuje písmena tvarově podobná, což je způsobeno nedostatkem ve zrakovém či sluchovém vnímání a špatně utvořeným spojením mezi hláskou a písmenem
- častým zlozvykem je tzv. „dvojí čtení“ – dítě si nejprve přečte slovo po písmenech potichu, teprve poté jej vysloví

- **Dysgrafie**

- specifická porucha psaní postihující písemný projev, který bývá nečitelný
- žák si obtížně osvojuje písmena, píše pomalu a s námahou
- u této poruchy je důležité pracovat na rozvíjení motoriky, naučit dítě správnému držení těla při psaní a psaní s ním procvičovat

- **Dysortografie**

- specifická porucha pravopisu u specifických jevů, např. rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek, přidávání nebo vynechávání písmen a slabik, atd.
- často se vyskytuje v kombinaci s dyslexií a dysortografií

⁷ Zelinková, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-800-7.

- pro reedukaci je důležité rozvíjení nevyvinutých funkcí a zvládnutí mluvnického učiva

- **Dyskalkulie**

- specifická porucha matematických schopností, která má za následek např. problémy s prostorovou orientací, potíže s označováním počtu a množství, neschopnost rozlišit sudá a lichá čísla a seřadit je na číselné ose, atd.
- projevuje se i neschopností psaní číslic, neúhledným písemným projevem, žáci mají také problémy s matematickými operacemi

Další specifické poruchy se vyskytují spíše výjimečně a neovlivňují zásadně prospěch žáka, zmíníme je ovšem pro úplný přehled.

- **Dyspinxie**

- specifická porucha kreslení

- **Dyspraxie**

- specifická porucha obratnosti, která narušuje osvojování, plánování a provádění volných pohybů. Můžeme se s ní setkat např. i pod pojmy vývojová porucha koordinace nebo minimální mozková dysfunkce

- **Dysmúzie**

- specifická porucha narušující schopnost vnímání a reprodukce hudby

Uvedené dysfunkce se často neprojevují pouze v oblasti, ve které je defekt nejvýraznější. Můžeme u nich najít některé společné jmenovatele, jako jsou poruchy řeči, problémy se soustředěním nebo obtíže v pravolevé a prostorové orientaci.

Pokud se vyskytne podezření na jakoukoliv z těchto specifických vývojových poruch, dítě je se souhlasem rodičů posláno na diagnostické vyšetření do pedagogicko-psychologické poradny. O tom, zda bude o výsledcích informován výchovný poradce, rozhodují rodiče či zákonní zástupci žáka. Jejich souhlas hraje významnou roli, protože bez něj není možné dítěti upravit podmínky pro studium tak, aby bylo schopno je plnit. Výsledek vyšetření by měl být jasně a srozumitelně formulován a pedagogicko-psychologické poradny by měly být otevřené diskuzi o dalších možnostech nápravy.

V ideálním případě jsou s ním seznámeni všichni učitelé, kteří dítě vyučují, čímž je umožněno vytvoření postupů, které mu mohou pomoci. Pokud na škole působí speciální pedagog, snaží se dítěti pomoci s reedukací. V opačném případě rodiče žáka spolupracují s pedagogicko-psychologickou poradnou.

Pokud je stanovena diagnóza, je nutno zvážit, jaký postup bude pro dítě nejvhodnější. Můžeme uvažovat o individuálním přístupu k dítěti v rámci běžné třídy nebo o zařazení do speciální třídy, kde jsou pouze děti se specifickými vývojovými poruchami. Dále zvážíme možnost spolupráce se speciálním pedagogem (pokud se na škole vyskytuje) nebo vyškoleným učitelem, který vede reedukační kroužky. Další variantou je ambulantní péče prováděná pedagogicko-psychologickou poradnou. Aby měla tato opatření smysl je nutné, aby diagnózu respektovali všichni pedagogičtí pracovníci školy a snažili se o dodržování stanovených postupů.

Specifickou kategorií jsou neverbální poruchy učení. Ačkoliv přímo neovlivňují úspěšnost v tzv. hlavních předmětech, mohou mít za následek problémy v prostorové a sociální orientaci. Znamená to, že dítě není schopné odhadnout reakce a postoje ostatních lidí, rozlišit jejich gesta a výraz obličeje a nemohou se kvůli špatnému chápání prostoru účastnit kolektivních her. S těmito problémy však výchovný poradce přichází do styku zcela výjimečně.

9.2. Školní neúspěch

Se specifickými poruchami učení je často spojována i školní neúspěšnost dítěte. Je to logické, protože žák, u kterého jsou určité funkce nedostatečně rozvinuty, nestačí tempu vyučování v běžné třídě. Nemusí se však nutně jednat pouze o specifické poruchy učení, ale i o různé vývojové vady. Jako příčinu školního neúspěchu můžeme označit i školní nezralost, kdy dítě v daném okamžiku ještě není schopno pochopit probíranou látku.

Za alfu a omegu školní neúspěšnosti bych však označila absenci vlastního zájmu o učení u jednotlivých žáků. Pokud se dítě samo nechce učit a není motivováno, jsou veškeré další snahy marné. Ani školní neúspěšnost nemusí být nutně spojena s inteligencí žáka. Ač má dítě nadprůměrný inteligenční kvocient, může být z různých psychických důvodů neschopné se učit nebo se samo záměrně neučí a nerozvíjí své vlohy. V tomto případě by bylo vhodné hlubší zamyšlení nad problémem, nad jeho příčinami a pokusit se ho s pomocí odborníků odblokovat.

Školní neúspěch může být způsoben těmito faktory:

- *Dítětem* – nezávisle na inteligenci a dovednostech si každý žák musí uvědomit, zda se učit a vzdělávat chce. Děti bývají nesoustředěné, nepozorné a neochotné se něčemu novému naučit. Nejsou schopné systematické práce, úkoly odkládají, což má za následek zhoršený prospěch.
- *Učitелеm či školou* – ve školní neúspěšnosti může hrát také zásadní roli učitel. Ne vždy dokáže zvolit vhodné výukové metody a pracovní tempo tak, aby mu stačila většina dětí ve třídě. Důležitý je též jeho přístup k dětem. Pokud je vstřícný a otevřený diskuzi, dítě z něj nemá strach, neobává se tolik zkoušení, což ovlivní jeho celkový přístup k učení a škole obecně.
- *Rodiči* – na jedné straně zde stojí příliš vysoké nároky na dítě, na straně druhé nezáměr rodičů o prospěch dítěte. Někteří rodiče nemají snahu hledat příčiny neúspěchu, děti nepřiměřeně trestají nebo je ignorují. Dítě si tak vytvoří mylnou představu o tom, co je správné, může být nejisté, trpět různými neurózami, přestat ze strachu chodit do školy nebo utíká z domova.
- *Psychickými poruchami* – jak je již výše uvedeno, školní neúspěch se často vyskytuje ruku v ruce s různými poruchami učení a chování. Pokud dítě výuce ani s individuálním plánem nestačí, je nutno uvažovat o zařazení do speciální třídy či školy.

9.3. Poruchy chování

Poruchy chování jsou podle ICD-10 (International Classification of Diseases and Related Health Problems 10th Revision) charakterizovány jako trvalé a opakované agresivní, vzdorovité a asociální chování. Termínem „trvalý“ označují období minimálně šest měsíců. Jedná se o chování, které výrazně přesahuje sociální chování adekvátní k určitému věku. Je tedy nutno rozlišovat mezi nevinným dětským zlobením a dlouhodobým problémem chování. Nemusí se jednat pouze o poruchu samotnou, může být také jen projevem jiné, závažnější psychiatrické poruchy. Dítě, které trpí poruchou chování, je agresivní, kruté k jiným lidem či zvířatům, utíká z domova nebo často lže. Mezi další projevy patří krádeže, destrukce majetku, výbuchy zlosti, záškoláctví či nekázeň. Aby mohla být stanovena diagnóza, stačí aby dítě vykazovalo alespoň jeden z uvedených projevů poruch chování, musí se však vyskytnout opakovaně.

Dále rozlišujeme podle ICD-10 tyto druhy poruch chování:

- **Porucha chování vázaná na vztahy k rodině**

- jedná se o agresivní chování, které je směřováno téměř výlučně na členy nukleární rodiny a členy domácnosti
- dítě krade peníze, ničí a zapaluje rodinný majetek
- pro stanovení této diagnózy je třeba vykazovat všechna kritéria poruchy chování

- **Nesocializovaná porucha chování**

- kombinace disociálního a agresivního chování
- objevuje se narušený vztah k ostatním dětem, izolovanost, také nepřátelství k dospělým
- jedinec koná přestupky samostatně, často vystupuje v roli tyрана, šikanuje ostatní děti a je krutý

- **Socializovaná porucha chování**

- jedná se o poruchu chování skupinového typu – žák je tedy dobře integrován ve skupině ostatních dětí
- znamená to, že dítě se dobře cítí v okruhu svých přátel, ale má negativní vztah k autoritám a ke škole
- opět hovoříme o agresivním a disociálním chování, tentokrát ovšem ve skupině

- **Porucha opozičního vzdoru**

- diagnóza vyskytující se především u mladších dětí, pro kterou je typické neposlušné, vzdorovité a rozkladné chování
- jedinec se staví do opozice, odmítá plnit běžné povinnosti a příkazy, zaujímá nepřátelský postoj k ostatním lidem, je hrubý a neposlušný
- v tomto případě nejsou projevem delikventní činy ani extrémně agresivní chování

- **Smíšené poruchy chování a emocí**

- spojení asociálního, agresivního nebo vzdorovitého chování s depresemi, úzkostí nebo jinými poruchami emocí
- hovoříme především o depresivní poruše chování, která se projevuje dlouhodobou depresí, pocitem smutku, viny a beznaděje

Všechny výše zmiňované typy poruch mají dvě společné charakteristiky, a to agresivitu a asociální chování. Většinou se projevují již v raném dětství nebo v dětství a přetrvávají až do období adolescence či dospělosti. Z toho je zřejmé, že se s nimi může setkat výchovný poradce jak na škole základní, tak střední. Výchovný poradce zde funguje především jako iniciátor poradenského procesu a zprostředkovatel další psychologické či psychiatrické péče. Samozřejmě je žádoucí, aby byla porucha rozpoznána a diagnostikována co nejdříve, aby mohla být léčena a zmírňována.

Příčiny poruch chování jsou různé. Je důležité si uvědomit, že spouštěčem poruch chování může být nevyhovující situace v rodině. Typickým příkladem je špatné soužití rodičů, které u dítěte vyvolá pocit nejistoty a ztráty bezpečí. Pokud se před ním rodiče neustále hádají, dítě může převzít negativní vzorec chování a později se ve vztahu k ostatním chovat násilnický. Jedinec také může být frustrován rozvodem rodičů, přítomností nového člena rodiny nebo nedostatečným kontaktem s jedním z rodičů. Naopak ve velkých rodinách se mu nemusí dostávat dostatečné pozornosti, cítí se ostrčený, protože mu žádný příbuzný nevěnuje čas potřebný k tomu, aby mohl vyjádřit své myšlenky a pocity. Další variantou může být rodič s dlouhodobými závažnými problémy, depresemi nebo handicapem, jenž není schopen poruchu chování u svého dítěte rozpoznat a řešit ji. Dále můžeme hovořit o dětech ze sociálně slabých rodin nebo rodin delikventů.

Pokud pomineme vliv rodinného prostředí, nalezneme další příčiny, které mohou odstartovat poruchu chování, a to jsou traumatické zážitky, které nejsou nutně spojeny s členy rodiny. Může se jednat např. o vážnou nemoc, která dítě postihla v raném věku nebo o nemoc dlouhodobou, jako je cukrovka. Jak se dítě s tímto zážitkem vyrovná, záleží především na jeho věku a schopnosti porozumět svému stavu a vyrovnat se s ním. Důležitá je podpora ostatních členů rodiny, kteří mohou svým přístupem následky choroby zmírnit. Dítě může být také svědkem nebo účastníkem nehody či trestného činu. V tomto případě velmi záleží na povaze dítěte a závažnosti nehody. Některé dítě se s takovým zážitkem vyrovná bez problémů samo, jiné může mít např. problémy se soustředěním, což se poté odrazí i na školních výsledcích. Za traumatizující zážitek označujeme i úmrtí blízké osoby. Pro dítě bývá smrt rodičů velmi zatěžující, následky se mohou ovšem minimalizovat podporou ze strany rodičů nebo odbornou pomocí.

Dalším faktorem, který může způsobit či ovlivnit poruchy chování, jsou vztahy ve školním prostředí. U některých dětí se poruchy chování začínají projevovat právě s nástupem do školy. Často nestíhají probíranou látku nebo se nedokáží soustředit, což začnou kompenzovat špatným chováním. Tím se také snaží upoutat na sebe pozornost

v případě, že je třída příliš velká a dítě má pocit, že se mu učitel dostatečně nevěnuje. Ostatní žáci ho také ruší při práci a rozptylují ho. S velikostí třídy souvisí i vztah k učiteli, který při velkém počtu žáků nemá prostor věnovat se každému podle jeho potřeb. Stává se, že si učitel vyloží chování žáka chybně a zaujme k němu negativní postoj, aniž by pátral po příčinách problémů. Dítě se tak cítí méněcenně a ublíženě.

Neméně důležité jsou tzv. skryté problémy, jenž zapříčiňují poruchy chování. Hovoříme především o citovém, sexuálním a tělesném týrání. Bohužel, někteří rodiče si ho vůbec neuvědomují nebo nepřipouští. Pokud jde o sexuální týrání, nemusí se v každém případě jednat o přímý kontakt s dítětem. Train⁸ považuje za sexuální zneužívání i vystavování dítěte neskrývanému sexu nebo ponechání dítěti možnost sledovat sexuální scény v televizi. U jedinců, kteří byli v dětském věku tělesně týráni, je pravděpodobné, že se budou v budoucnu chovat k jiným lidem agresivně. Citové týrání ze strany rodičů je neméně závažným typem zneužívání. Rodiče si na svých dětech vybíjejí své vlastní frustrace, vyhrožují jim nebo je neustále kritizují a odmítají. Takové děti jsou zvyklé projevovat své pocity pouze agresivním chováním a těžko navazují vztahy s jinými lidmi, nedůvěřují jim. Samostatnou kapitolou by mohla být šikana. Nemusí se jednat pouze o tělesné násilí, ale i o zesměšňování a ponižování ze strany vrstevníků. Takové dítě je vyloučeno z kolektivu, což může mít v budoucnu za následek psychické problémy různého typu. Druhá strana, tedy žák, který šikana, také vykazuje známky poruchy chování, jenž je nutné okamžitě řešit.

Právě výchovný poradce bývá první osobou, která se problémem začne zabývat. Žák se mu může se svým problémem svěřit, vypovídat se a poodhalit tak příčiny svého chování. Poradce mu jako nezaujatá osoba může poskytnout nejen jiný a objektivní pohled na věc, ale i možnost zjistit, co se za danými problémy skrývá. Pokud je porucha závažnější, zprostředkuje dítěti a rodičům další odbornou pomoc. V případě, že vyjde najevo, že byl žák týrán, je poradce povinen případ oznámit Policii ČR.

9.4. Hyperkinetické poruchy

V ISD-10 jsou hyperkinetické poruchy definovány takto: „Skupina poruch charakterizovaná časným začátkem (obvykle v prvních pěti letech života), nedostatečnou vytrvalostí v činnostech, vyžadujících poznávací schopnosti, a tendencí přebíhat od jedné činnosti ke druhé, aniž by byla jedna dokončena, spolu s dezorganizovanou, špatně regulovanou a nadměrnou aktivitou.“ Dítě s touto poruchou

⁸ Train, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. Praha:Portál, 2001. ISBN 80-7178-503-2.

vykazuje další symptomy, jako je impulzivita a nerozvážnost. Právě tím může být narušen jejich vztah s dospělými i s vrstevníky, mezi kterými nejsou tyto děti příliš oblíbené. Dalším projevem může být asociální chování nebo podceňování sebe sama.

ISD-10 rozlišuje typy hyperkinetických poruch následovně:

- **Porucha aktivity a pozornosti**

- do této skupiny patří syndrom poruchy pozornosti s hyperaktivitou, pro který je častěji používán výraz ADHD (Attention deficit hyperactivity disorder), neboli deficit pozornosti s hyperaktivitou – tato terminologie vychází z klasifikačního systému Amerického diagnostického a statistického manuálu Americké psychiatrické asociace (DSM-IV – Diagnostic and Statistical Manual of Mental Diseases, 4th Revision)

- **Hyperkinetická porucha chování**

- jedná se o hyperkinetickou poruchu sdruženou s poruchou chování

9.4.1. ADHD

Paclt⁹ uvádí, že hyperkinetickým syndromem trpí zhruba 6% dětské populace, převážně chlapci. Stejně jako další zdroje uvádí tři hlavní projevy ADHD.

- **Deficit pozornosti/nesoustředěnost**

- dlouhodobý jev, který se vyznačuje nedostatkem soustředěné pozornosti, čilosti nebo nedostatečným rozsahem chápání
- nejvýrazněji se projevuje při plnění zadaných úloh, na které se tyto děti nedokáží soustředit, přebíhají mezi nimi a je pro ně obtížné je dokončit
- nejedná se pouze o poruchu pozornosti, ale také vytrvalosti – dítě s ADHD svou pozornost nasměřuje na jiný, zajímavější úkol
- důležitá je pro dítě okamžitá zpětná vazba – pokud ho navíc zadaná práce baví, pravděpodobnost, že u ní vydrží déle, stoupá

- **Hyperaktivita**

- „nadměrná nebo vývojově nepřiměřená úroveň motorické či hlasové aktivity“¹⁰
- jedinec je stále neklidný, nepokojný, plný energie, skáče ostatním do řeči nebo

⁹ Paclt, I. a kol. *Hyperkinetická porucha a poruchy chování*. Praha:Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1426-4.

¹⁰ Paclt, I. a kol. *Hyperkinetická porucha a poruchy chování*. Praha:Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1426-4.

vydává atypické zvuky

- je v pohybu i při školní hodině, bez dovolení opouští své místo, povídá si s ostatními, nepracuje na zadaných úkolech, hraje si s různými předměty, apod.
- na rozdíl od ostatních dětí bývá hlasitý, více mluví a veškeré dění kolem sebe komentuje

- **Impulzivita**

- dítě jedná velmi impulzivně, nepřemýšlí o důsledcích svého chování a možném nebezpečí, což s sebou nese velké riziko úrazu
- je netrpělivé, dá přednost krátkodobému úkolu před dlouhodobým
- zadanou práci je potřeba rozdělit do několika kratších částí

Diagnostická kritéria ADHD se u ICD-10 a DSM-IV liší. Podle ICD-10 se u dítěte musí vyskytovat všechny tři příznaky, které se projevují jak v domácím, tak školním prostředí. Při absenci jednoho ze symptomů není diagnóza hyperkinetické poruchy stanovena. DSM-IV diagnostikuje ADHD v tom případě, že se u jedince vyskytuje alespoň jedna ze dvou poruch (porucha pozornosti nebo hyperaktivita a/nebo impulzivita) a stačí, aby se projevovala buď v rodinném nebo školním prostředí. Podmínkou je, aby se symptomy projevovaly minimálně šest měsíců v takové míře, že neodpovídají vývojovému stádiu dítěte a mají za následek jeho nepříznivost.

ADHD ještě podle DSM-IV dále rozlišujeme na:

- Kombinovaný subtyp – dítě vykazuje příznaky nesoustředěnosti i hyperaktivity/impulzivity
- ADHD s převahou nepozornosti
- ADHD s převahou hyperaktivity/impulzivity

Dalšími přidruženými projevy ADHD mohou být poruchy spánku, zhoršená motorická koordinace a další zdravotní potíže. Často se s ADHD vyskytují i specifické poruchy učení, agresivní a delikventní chování. Lidé s touto poruchou mají větší sklon k alkoholismu a zneužívání drog.

Uvádí se, že ADHD je neurovývojovou poruchou, která je způsobena odlišným uspořádáním nervových sítí v mozku. Bylo také prokázáno, že se jedná o poruchu dědičnou, a to zejména ze strany otce. I u dalších příbuzných dítěte se často vyskytují poruchy chování, specifické poruchy učení či drogová závislost.

Ve školním věku ADHD způsobuje zejména potíže se školním prospěchem při dobrém intelektu a snížené sebevědomí. Adolescenti vykazují poruchy chování, mohou být šikanováni či šikanovat, experimentují s drogami a mají problémy se sebehodnocením a přizpůsobováním se novým podmínkám.

Pokud má výchovný poradce podezření na výskyt hyperkinetické poruchy, zprostředkuje dítěti vyšetření, které ho potvrdí či vyvrátí. Opět je zde důležité, aby rodiče či zákonní zástupci žáka dovolili poradci seznámit se s výsledky vyšetření, aby mohl vytvořit pro žáka přijatelné podmínky pro studium. Jedná se zejména o to, aby učitelé, kteří jedince učí, věděli, že hyperkinetickou poruchou trpí a nepřisuzovali projevy jeho chování pouze nezájmu o školu a učení nebo drzosti.

9.5. Problémy spojené s profesní orientací

Na 2. stupni základních škol a na gymnáziích výchovní poradci s dětmi řeší především výběr další školy. Vyřizují s žáky přihlášky na střední a vysoké školy, mohou pomoci při rozhodování, kterou školu si vybrat a měli by být také schopni poskytnout žákům veškeré dostupné informace o existenci škol v daném regionu. K tomu slouží zejména *Informační a poradenské středisko pro volbu a změnu povolání* (IPS), kde naleznou informace o všech středních a vysokých školách v regionu a v celé České republice, jejich podmínky přijetí a nároky a požadavky na jednotlivé profese. Služby jsou poskytovány jak školským zařízením, tak jednotlivým studentům a absolventům.

IPS dále informuje o možnostech uplatnění absolventů jednotlivých oborů v praxi, o situaci na trhu práce v regionu i celé České republice a o možnostech rekvalifikace. Poradenství zaměřené na pomoc při hledání zaměstnání je aktuální především pro odborná učiliště a střední odborné školy. Zde je vyšší pravděpodobnost, že absolvent nastoupí do zaměstnání ihned po ukončení studia.

Druhým, poměrně mladým, informačním portálem je *Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce* (ISA). Ten byl vytvořen v rámci systémového projektu MŠMT: Rozvoj a zdokonalení integrovaného diagnostického, informačního a poradenského systému v oblasti vzdělávání a volby povolání. Ten, kromě kompletního přehledu škol a možností uplatnění absolventů, poskytuje i rady dětem, které mají problémy s učením nebo jim hrozí předčasné ukončení studia.

Podle mého názoru jsou stránky IPS i ISA velmi dobře zpracované a přehledné. Velkou výhodou je, že žák může veškeré informace získat prostřednictvím internetu, udělat si

celkový obraz o svých možnostech, které pak lze dále konzultovat s rodiči nebo právě s výchovným poradcem.

10. Současná situace výchovných poradců

V letech 2002-2003 provedl *Institut pedagogicko-psychologického poradenství* celostátní průzkum, jehož úkolem bylo zjistit stav služeb, které poskytují výchovní poradci na školách. Zkoumána byla situace na základních školách, středních odborných školách a učilištích, na gymnáziích a na speciálních školách. Údaje byly zpracovány PhDr. Janou Zapletalovou z IPPP a uveřejněny v periodiku *Zpravodaj Výchovného poradenství*¹¹. Výzkum zjišťoval např. rozsah práce výchovných poradců, jaké jsou jejich nejčastější činnosti a zda mají pro výkon této funkce potřebnou kvalifikaci.

Zpracovány byly dotazníky ze 186 škol, z toho ze 109 škol základních. Poté byl na vybraných školách proveden kvalitativní výzkum pro ověření údajů.

Za zásadní zjištění tohoto průzkumu bych označila to, že pouze 23,6% dotazovaných výchovných poradců uvedlo, že má odpovídající kvalifikaci pro tuto pozici. Dalších 20,4% udává, že se zúčastnilo různých seminářů a kurzů. Jako důvod nedostatečné kvalifikace uvádí nedostatek času na další studium a nedostatečné finanční prostředky školy na další vzdělávání pedagogických pracovníků. Učitelé si často musí kvalifikační studium financovat sami. Pokud ho tedy vedení školy důrazně nevyžaduje, učitel se ho sám nezúčastní.

Ve středně velkých školách (do 550 žáků) mají výchovní poradci pracovní úvazek snížený o 3 hodiny týdně. Téměř polovina respondentů uvedla, že by na poradenskou činnost potřebovala zhruba 5-10 hodin týdně. Je tedy evidentní, že stávající normy jsou nevyhovující a bylo by potřeba počet hodin, který je určen pro poradenskou činnost alespoň jednou znásobit. Vyšší počet hodin je žádoucí zejména u větších škol, kde má výchovný poradce ve své péči cca 700 dětí.

Také se ukázalo, že skutečná činnost výchovných poradců ve většině případů nekoresponduje s jejich programy. Nejčastější činnosti výchovných poradců se také liší podle typu školy. Na základních školách je hlavní náplní poradce zejména kariérové poradenství, integrace a problémy školy. Na odborných učilištích jde zejména o péči o problémové žáky, zatímco na gymnáziích o klima školy, kariérové poradenství a problémové žáky.

¹¹ Zpravodaj Výchovné poradenství. Č. 36-37/2 (prosinec 2003). Praha: IPPP ČR, 2003. Vycházel čtvrtletně. ISSN 1214 7230.

Většina respondentů dále uvádí, že současně vykonává funkci metodika prevence. Domnívám se, že není dobré funkce kumulovat. Jedna osoba musí vykonávat v nedostačujících časových podmínkách příliš mnoho činností. I kvůli tomu se stává, že problémy jsou řešeny až ve chvíli kdy propuknou, protože není v možnostech poradce je dříve odhalit. Spolupráce mezi výchovným poradcem a třídními učiteli je dobrá, hůře funguje komunikace mezi výchovným poradcem a ostatními učiteli a metodikem prevence.

V závěru zprávy se uvádí, že by bylo vhodné vytvořit rozdělení kompetencí pro jednotlivé funkce poradenství ve školách. Ty byly vymezeny vyhláškou č.72¹² z roku 2005, ukazuje se však, že výchovní poradci vykonávají i činnosti nad rámec svých povinností. Některé kompetence jsou velmi nekonkrétně specifikovány. Sociálně patologické jevy jako např. šikana, záškoláctví nebo závislost na drogách spadají do kompetence školního metodika prevence. Tyto jevy však mohou být pouhým projevem určité poruchy chování, což je v kompetenci výchovného poradce. V této chvíli tedy nastává otázka, kdo z nich by měl tento problém řešit?!

11. Poradenský proces

11.1. Jednotlivé fáze poradenského procesu

Pro každý poradenský proces je důležité postupovat správnými kroky. Je také nezbytné klientovi poskytnout v každé fázi dostatek času a přizpůsobit se jeho potřebám. Poradce si musí získat klientovu důvěru a postupně docílit toho, aby se klient se svým problémem vyrovnal a pokusil se ho samostatně řešit. Délka jednotlivých fází je velmi individuální a vždy je nutné, aby byla jedna fáze ukončena než se postoupí k další. Hadj Moussová¹³ uvádí následující kroky poradenského procesu:

- **Seznámení**

První rozhovor mezi poradcem a klientem by měl být zaměřen zejména na získání základních informací o klientovi (např. věk, zájmy, jaké předměty ho ve škole zajímají, plány do budoucna, atd.), což vytvoří klidnější atmosféru a pomůže klientovi zbavit se jeho obav. Poradce se také ptá na důvod žákovy návštěvy. Pokud k němu bylo dítě posláno

¹² Vyhláška č.72 ze dne 9. února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

¹³ Hadj Moussová, Z. *Úvod do speciálního poradenství*. Liberec: TUL, 2002. ISBN 80-7083-659-8.

kvůli konkrétnímu problému, poradce zjišťuje, jaký má na danou situaci názor, co ji mohlo způsobit, apod. Důležité je, aby se poradce díval na klienta nezaujatě, vyslechl ho a dal najevo svůj zájem.

Jedním z cílů úvodní fáze je vytvoření kladného vztahu mezi poradcem a klientem. V další spolupráci hraje významnou roli fakt, zda dítě výchovnému poradci důvěřuje nebo ne. Poradce také klienta informuje o tom, jakou má představu o dalším průběhu poradenského procesu a jaké jsou jeho cíle. Pokud klientovi ještě není 18 let, první schůzka někdy probíhá za přítomnosti rodičů. Pokud je iniciátorem dítě samotné, rodiče jsou k problému přizváni až v další fázi. Další průběh je velmi individuální, setkání mohou probíhat za rodičovské přítomnosti nebo s nimi výchovný poradce jedná soukromě. Záleží na typu a závažnosti řešeného problému. Pokud se tedy klient (nebo jeho rodiče) rozhodne, že s výchovným poradcem chce spolupracovat a důvěřuje mu, je možné přejít do další fáze.

- **Diagnóza**

V tomto případě se nejedná o diagnózu v lékařském slova smyslu, ale spíše o identifikaci problému. Ne vždy je pravým důvodem návštěvy klienta, který se buď bojí o opravdových potížích mluvit anebo si je sám vůbec neuvědomuje. Pokud se jedná o závažnější problém, který nespadá do kompetence výchovného poradce, je klientovi zajištěno diagnostické vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně. Samozřejmě opět s jeho souhlasem nebo souhlasem zákonných zástupců. Ve chvíli kdy je odhalena podstata problému a jsou známy výsledky vyšetření, postupuje poradenský proces do další fáze. Klient ovšem musí být s výsledkem obeznámen, měl by také pochopit příčiny, které vedly ke vzniku jeho problému. Někteří lidé k tomu potřebují delší čas, záleží tedy na nich, kdy se přejde k další části poradenského procesu.

Pokud se rodiče či zákonní zástupci neúčastnili seznamovací schůzky, jsou v této chvíli o výsledku informováni i oni. Výchovný poradce má povinnost ho rodičům oznámit v každém případě pokud klient nedosáhl 18. roku věku. Stejně tak budou seznámeni s dalším postupem, mají také možnost sezení se účastnit nebo být poradcem průběžně informováni na schůzkách, kterým není dítě přítomno. Konzultace s rodiči může vnést do případu nové skutečnosti, které výchovnému poradci pomohou udělat si celkový obraz o dané situaci.

- **Volba cíle a možností řešení**

V této fázi je nutno stanovit si cíle poradenského procesu, což se děje na základě stanovené diagnózy. Na určení dalšího postupu by se měl podílet i sám klient nebo jeho zákonní zástupci. Výchovný poradce vyjádří svůj názor na danou situaci a navrhne další možná řešení. Pokud žák podstoupil vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně, návrhy a doporučení pro další postup jsou uvedeny v závěrečné zprávě. Je důležité, aby byly další kroky jasně a konkrétně specifikovány, byly v souladu s možnostmi žáka a jeho stávající situací. Příkladem dalšího postupu může být ambulantní navštěvování pedagogicko-psychologické poradny nebo jiné instituce, důsledná domácí práce a příprava nebo terapie pod vedením výchovného poradce.

- **Rozhodnutí**

V tomto okamžiku se klient rozhoduje, zda v poradenském procesu pokračovat. Poradce funguje spíše jako podpora, o dalším pokračování musí rozhodnout žák sám nebo jeho rodiče. Poradce klienta seznámí se všemi alternativami a jejich pozitivními i negativními důsledky. Je důležité, aby si klient svůj problém plně uvědomil a byl připraven ho řešit.

- **Podpora klienta poradcem**

V poslední fázi výchovný poradce učí klienta osvojovat si zvolené techniky, které vedou k jeho osamostatnění. Poradce hodnotí klientovy výsledky a pokroky, které si ještě není schopen uvědomit. Může se také stát, že k žádnému pokroku nedochází. V tom případě je dobré postup přehodnotit nebo přemýšlet o jiné diagnóze.

11.2. Zásady pro poskytování poradenských služeb

Některé zásady výchovných poradců již byly zmíněny v Etickém kodexu výchovných poradců, podívejme se však ještě na ty, jež uvádí Matějček¹⁴:

- **Navození spolupráce**

- základní podmínkou pro začátek poradenského procesu je ochota dítěte (klienta) spolupracovat
- neméně důležitá je spolupráce a komunikace mezi jednotlivými účastníky poradenského procesu, tj. mezi rodiči a dítětem, rodiči mezi sebou, mezi rodiči a školou nebo jinou institucí

¹⁴ Matějček, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992.

- **Pravda s perspektivou**

- jakkoliv je zpráva pro rodiče bolestná, je nutné říkat vždy vše na rovinu a předejít perspektivu do budoucna

- **Optimistický výhled do budoucna**

- výchovný poradce by měl být optimistický, ukázat klientovi a jeho rodičům budoucí pozitivní možnosti, které je mohou motivovat pro další řešení situace

- **Rozumět znamená pomáhat**

- pomoc je užitečná pouze v tom případě, že se poradce snaží o maximální porozumění dítěti a použije k tomu veškeré dostupné prostředky

11.3. Chyby v poradenském procesu

Ne vždy probíhá poradenský proces ideálně. Mohou se vyskytnout různé překážky a rizika, jež je dobré co nejdříve identifikovat. Pokud tak neučiníme, poradenský proces nepovede ke skutečné pomoci klientovi. Chyby můžeme najít jak na straně poradce, tak na straně klienta či jeho rodiny.

11.3.1. Chyby na straně výchovného poradce

Velkou chybou je, když funkci výchovného poradce vykonává člověk, bez dostatečného vzdělání nebo člověk nezkušený. Pokud se tak děje, může se stát, že poradce dělá v poradenském procesu chybná rozhodnutí, která nemohou vést k úspěšnému vyřešení klientova problému. V tomto případě je dobré, aby měl poradce možnost poradit se s někým zkušenějším.

Poradenský proces je pro samotného poradce velmi náročný. Proto se také stává, že se s danou situací nevyrovná, což se může projevit:

- **Příliš malým odstupem od problému**

- poradce se může s danou situací příliš ztotožnit, promítá si do ní své vlastní problémy, čímž dochází k tomu, že nabízí klientovi svá vlastní řešení

- přílišné ztotožnění vede k tomu, že poradce ztrácí nestrannost
- odstup taktéž ztrácí pokud projeví přílišný soucit s klientem
- takováto situace vede k tomu, že výchovný poradce není schopen klientovi nabídnout objektivní pohled na věc a poradenský proces tak ztrácí svůj smysl

- **Příliš velký odstup od problému**

- poradce o klientovy problémy a názory nemá příliš velký zájem, vynáší unáhlené soudy ohledně klientovy diagnózy
- také se stává, že poradce klienta moralizuje, odsuzuje ho za jeho chování, čímž posiluje vlastní sebevědomí
- poradce problém zjednodušuje a často vyhledává jiné vedlejší okolnosti, které řeší
- na druhé straně problémy zveličuje a to zejména proto, aby mohl opět podpořit vlastní sebevědomí
- v případě, že se poradce věnuje tomuto povolání příliš dlouho, považuje ho za rutinní a své vlastní zkušenosti považuje za zajímavější než klientovy problémy

S posledním výše uvedeným tvrzením souvisí také riziko tzv. „vyhoření“ (burn-out). Poradce ztrácí zájem o klienta, jeho problémy ho nezajímají, ztrácí schopnost empatie a potřebu pomáhat jiným lidem. Je to způsobeno tím, že je pro něj práce s lidmi příliš stresující a emocionálně náročná.

11.3.2. Chyby na straně klienta

Rušivým faktorem poradenského procesu může být i sám klient. Stává se to především u žáků, kteří návštěvu u výchovného poradce sami neiniciovali. Pro poradce to znamená velkou překážku, kterou je nutné v co nejkratší době překonat, aby bylo možné problém efektivně řešit.

I klient, který výchovného poradce vyhledal sám, může mít na začátku potíže o svém problému otevřeně hovořit. Bojí se ho sám sobě přiznat a také má strach z přímé konfrontace s poradcem, který mu sdělí svůj názor. Někteří klienti také nedokáží svůj problém konkrétně definovat nebo ze strachu záměrně zamlžují skutečné obtíže.

Pokud se člověk dostane do tíživé životní situace, má tendenci vidět pouze její negativní stránky a nedokáže si připustit, že existují i pozitiva, na které by se měl dále zaměřit. Někteří lidé reagují agresivně a svou přátelskou tvář ukazují pouze v případě,

že jim přinese vlastní užitek. Velká bariéra mezi výchovným poradcem a žákem vzniká ve chvíli, kdy dítě není schopno pochopit to, co mu poradce říká. Nehovoříme zde o snížené schopnosti vnímání (např. v důsledku nízkého intelektu), ale o neschopnosti empatického cítění, jenž má za následek komunikační problémy mezi poradcem a klientem.

Vzhledem k faktu, že je výchovný poradce ke svému klientovi (žákovi) díky roli učitele v nadřazeném postavení, klient se na něm může stát závislý. Pokud postupuje výchovný poradce profesionálně, jeho hlavním cílem je žáka závislosti zbavit. Pokud ne, poradce v klientovi závislost podporuje, čímž si nad ním udržuje moc.

12. Diagnostika a intervence výchovného poradce

12.1. Diagnostické metody

U funkce výchovného poradce nemůžeme hovořit o diagnostice v pravém slova smyslu, protože tato činnost podle vyhlášky č.72¹⁵ nepatří do jeho kompetence. Jeho úkolem je zejména „vyhledávání a orientační šetření žáků, jejichž vývoj a vzdělávání vyžadují zvláštní pozornost a příprava návrhů na další péči o tyto žáky“¹⁶. Z toho vyplývá, že výchovný poradce žáky sám nediagnostikuje, ale na základě podezření na existenci problému a následného šetření předkládá návrh na odborné vyšetření, které je většinou uskutečněno v pedagogicko-psychologické poradně nebo jiné poradenské instituci. Pro identifikaci problému používá tyto metody:

- **Pozorování**

Pozorování patří mezi základní diagnostické metody a každý výchovný poradce by měl být schopen jej v praxi aplikovat. Nejedná se o náhodné pozorování, ale o činnost záměrnou a s konkrétním cílem.

Výchovný poradce může zvolit pozorování volné, které slouží k tomu, aby si o situaci vytvořil celkový obraz - konkrétní problém v tuto chvíli ještě nemusí být zřejmý. Snaží se také o zachycení veškerých projevů sledovaných jedinců. Druhou možností je pozorování systematické, které se zaměřuje pouze na některé aspekty žákova chování a vyžaduje proto

¹⁵ Vyhláška č.72 ze dne 9. února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

¹⁶ tamtéž

i náročnější přípravu – výchovný poradce si musí předem jasně vytyčit, co je cílem jeho pozorování.

Pozorování je také možno rozdělit na přímé a nepřímé. Vzhledem k tomu, že výchovný poradce vystupuje i v roli učitele, je pro něj jednodušší dění ve třídě sledovat přímo a pravidelně, což mu umožňuje problémové děti rychleji rozpoznat. Další výhodou je, že přítomnost učitele v hodině je pro dítě samozřejmá, nemá proto pocit, že je sledováno a jeho chování je autentické. Pokud výchovný poradce dojde k závěru, že je chování dítěte nestandardní a mohlo by být projevem závažnějšího problému, započne poradenský proces.

Pokud výchovný poradce pozoruje konkrétní osobu, nemusí se tomu dít pouze v hodinách, ale i o přestávkách, zájmových aktivitách nebo při osobním rozhovoru. Výchovný poradce by tedy sledovaného jedince měl brát jako celek a vzít v úvahu veškeré informace, které svým pozorováním získá. Je možné sledovat mnoho různých věcí, vyjmenujme si alespoň některé.

Už vzhled o dítěti velmi mnoho vypovídá, především o vztahu rodičů k němu. Můžeme sledovat upravenost a čistotu dítěte, u starších dětí také účes a styl oblékání. Dále můžeme hodnotit držení těla, tělesnou konstituci nebo výraz tváře. Velmi důležité také je, jakým způsobem dítě mluví – jakou používá slovní zásobu, jak artikuluje, jaký je obsah a vhodnost sdělení. Hodně také prozradí hlasitost, tempo a plynulost projevu, zda dítě odbíhá od tématu nebo spíše mlčí. S tím je také spojena schopnost navazovat vztahy se spolužáky, způsob chování a vlastní prezentace mezi nimi. U některých dětí můžeme vysledovat zvýšenou tělesnou aktivitu, tedy hyperaktivitu, dále problémy s koordinací nebo pohybovou nejistotu. Výchovný poradce může přihlédnout i k písemnému projevu žáka, který nabízí další informace o jeho osobnosti.

- **Rozhovor**

Rozhovor můžeme označit jako metodu diagnostickou i intervenční. Jedná se o metodu nejužívanější, která provází každý poradenský proces. Lišit se může charakter rozhovoru, záleží zejména na konkrétním cíli, ke kterému směřujeme. Obecně je cílem této metody poznat vnitřní pocity klienta, dopátrat se příčin a kořenů, které daný problém nebo negativní chování jedince způsobily. Při rozhovoru sledujeme následující:

a) verbální složku projevu

- výchovný poradce klienta aktivně poslouchá, je schopen shrnout a interpretovat obsah jeho sdělení
- zaměřuje se na objektivní i subjektivní obsah sdělení a na jeho emotivní zabarvení
- pro ověření klientova sdělení používá tyto techniky:

○ Objasnění

- formou otázek získáváme a doplňujeme informací o klientovi
- pomáhá mluvčímu postřehnout i jiná hlediska
- konkretizuje klientovo sdělení

○ Parafráze

- poradce jiným způsobem předkládá již zmíněné myšlenky a fakta
- poradce klienta utvrdí v tom, že mu naslouchá a rozumí
- opakování stejného sdělení vlastními slovy

○ Reflexe pocitů

- poradce poskytuje klientovi zpětnou vazbu, jeho myšlenky a pocity verbalizuje
- vede klienta k uvědomění si vlastních pocitů, které následně dokáže pojmenovat
- klientovi říká jak se chová a jedná, popř. proč se tomu děje

○ Sumarizace

- zopakování a shrnutí klientovy výpovědi
- slouží k ověření porozumění mezi poradcem a klientem a ke sdělení případného pokroku, který během rozhovoru nastal

○ Mlčení

- pokud není možné problém okomentovat, poradce mlčí, čímž klientovi vytvoří prostor pro dokončení či vyvrcholení sdělení

Druhou částí verbálního projevu je aktivní zásah poradce do směru a obsahu rozhovoru, který provádí následovně:

○ Sondáž

- poradce pro sondáž používá různé typy otázek – otevřené/uzavřené,

přímé/nepřímé/projektivní

- domnívám se, že z hlediska formy je nejvhodnější kladení otevřených otázek, které umožní volnou odpověď
- použití přímých a nepřímých otázek záleží spíše na typu problému a povaze dítěte
- během rozhovoru je běžná kombinace všech typů otázek

○ **Konfrontací**

- neútočné a věcné konstatování neshod, které se v klientově výpovědi vyskytly

○ **Interpretací**

- poradce klientovi objasní vztah mezi jeho pocity a chováním, vysvětlí jeho problém
- je vhodná spíše interpretace hypotetická, s ohledem působení sdělení na klienta

b) neverbální složku projevu

Při rozhovoru sledujeme nejen to, co klient říká, ale také jakými nonverbálními prvky svůj projev doprovází. Zaměřujeme se na mimické pohyby žáka i na pohyby celého těla. Důležité jsou také neobsahové prvky klientovy řeči, tzn. zda je hovor plynulý nebo při něm zadržává, jaký je tón, intenzita a rychlost jeho řeči, atd. Oční kontakt a vzdálenost obou zúčastněných osob může také velmi mnoho naznačit.

Výchovný poradce musí svůj neverbální projev velmi dobře a citlivě používat. Jeho reakce jsou zásadní pro navázání a udržení vztahu s klientem. Ve chvíli, kdy chceme klienta citově podpořit, je často neverbální projev vhodnější než slovní komentář.

Podle aktuální situace a typu problému zvolí poradce rozhovor řízený nebo neřízený. Při neřízeném rozhovoru je iniciativa na straně klienta. Použit může být zejména v případě, kdy žák výchovného poradce vyhledá bez předchozí domluvy a přeje si o problému ihned hovořit. Poradce tedy nemá čas si konkrétní otázky dopředu připravit, což ovšem dítěti poskytuje dostatečný prostor pro vlastní vyjádření. Když je klient ochoten samostatně o problému mluvit, neměl by ho výchovný poradce přerušovat, ale klást spíše doplňující otázky.

Řízený rozhovor vyžaduje důslednou přípravu otázek. Může se jednat i o standardní dotazníky, které jsou verbalizovány. Průběh rozhovoru řídí poradce, čímž může dojít k potlačení spontánního projevu dítěte. Ideálním řešením je tzv. semistrukturovaný

rozhovor¹⁷, který představuje kompromis mezi rozhovorem řízeným a neřízeným. Zde je stanoven určitý okruh témat, na které se chce poradce zaměřit, ale přitom klientovi ponechává dostatečnou volnost, aby mohl zmínit i fakta, na která se poradce přímo neptal. To umožňuje poradci na sdělení flexibilně reagovat a podle potřeb směr rozhovoru nenásilně regulovat.

- **Sociometrický ratingový dotazník (SORAD)**

SORAD byl vytvořen českým psychologem V. Hrabalem v roce 1979. Je používán jako nástroj k diagnostikování sociability žáka. Zkoumá tedy osobnost žáka z hlediska jeho začlenění do společnosti. Zaměřuje se především na získávání údajů o vztazích mezi žáky ve skupině a o jejich sociální charakteristice. Díky němu si můžeme vytvořit představu jak o individuálních žácích a jejich postavení ve skupině, tak o celkovém sociálním klimatu třídy. Vágnerová uvádí, že SORAD je určen pro žáky a studenty 2.stupně ZŠ a učilišť, tzn. pro děti a adolescenty ve věku 11 až 19 let. Zadává se ve skupinách a na jeho vyplnění je třeba zhruba 45minut. Zpracování těchto dotazníků je časově velmi náročné a výsledky jsou dále použity pro výpočet indexu vlivu, indexu náklonnosti a indexu oblíbenosti. Výsledné hodnoty se pohybují v rozmezí 0-5.

- **Index vlivu**

- vyjadřuje sociální schopnosti jedince, tedy jaký má vliv na ostatní spolužáky a na celkové dění ve třídě
- dítě s vysokým indexem vlivu bývá zpravidla extrovertní, dominantní a zdravě sebevědomé

- **Index náklonnosti**

- vyjadřuje vztah mezi dítětem a ostatními spolužáky, tedy respondent vyjadřuje názor na ostatní děti
- nejoblíbenější děti mívají průměrný nebo lehce nadprůměrný index náklonnosti, vysoké hodnoty se vyskytují u sociálně problémových jedinců

- **Index oblíbenosti**

- tato složka ukazuje, jak je dítě hodnoceno ostatními ve skupině
- opět se jedná hlavně o děti extrovertní, pozitivně smýšlející, bez extrémních projevů chování

¹⁷ Klégrová J. – Vágnerová, M. *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1538-7.

Díky těmto třem částem můžeme zjistit, které děti mají ve skupině nejsilnější pozici, které jsou oblíbené nebo naopak neoblíbené a proč se tomu tak děje. Pokud chceme diagnostikovat sociální klima ve třídě, pak hovoříme o indexech skupinových. Skupinový index vlivu poukazuje na soudržnost a strukturovanost třídy, skupinový index oblíbenosti nám říká, jaká atmosféra ve třídě panuje. Skupinový index získáme tak, že vytvoříme průměr individuálních indexů všech žáků. SORAD může posloužit jako výchozí bod pro kvalitativní analýzu nebo pro započítání rozhovoru s žáky, kteří by mohli být ohroženi.

12.2. Intervence

Častěji než diagnostikování se výchovný poradce věnuje intervenční činnosti. Intervenci definujeme jako zásah nebo působení, které ovlivní určitý jev nebo situaci. V poradenství intervenci chápeme jako „jakýkoliv zákrok, který posune jak proces sám, tak i situaci či stav klienta“.¹⁸ Jedná se vždy o činnost záměrnou, proto už samotný poradenský proces můžeme chápat jako intervenci. Intervenci rozlišujeme podle:

- **Doby trvání**

- a) intervence krátkodobá**

- jedná se nejčastěji o jednorázovou záležitost
 - poradce sdělí klientovi informace, které mohou ovlivnit jeho rozhodnutí (např. u kariérového poradenství)

- b) intervence dlouhodobá**

- v tomto případě klient poradce pravidelně navštěvuje
 - společně se o nápravu problémové situace
 - do této kategorie lze zařadit i preventivní programy

- **Intenzity**

- intenzita poradenského procesu se odvíjí od typu a akutnosti problému
 - zpravidla vyšší na začátku procesu, s postupem času se mohou intervaly mezi schůzkami prodlužovat

- **Používaných technik**

- mezi základní intervenční techniky můžeme zařadit např. vedení rozhovoru, vytváření vztahu nebo použití neverbální komunikace

¹⁸ Hajd Moussová, Z. *Úvod do speciálního poradenství*. Liberec:TUL, 2002. ISBN 80-7083-659-8.

- za intervenci můžeme považovat jakoukoliv radu, pokyn nebo příkaz, který poradce klientovi dá

- **Zaměření**

- ovlivněno typem problému, který výchovný poradce řeší

a) speciálně pedagogická intervence

- tento typ intervence může být zaměřen na nápravu nebo integraci
- u funkce výchovného poradce hovoříme zejména o integrační složce, náprava by měla být vedena speciálním pedagogem
- v rámci integrace tedy poradce vytváří vhodné podmínky pro zařazení handicapovaného jedince do běžné třídy, přičemž musí vzít v potaz nejen typ a závažnost postižení, ale také možnosti školy
- podílí se spolu s PPP či SPC na tvorbě individuálního vzdělávacího plánu

b) pedagogicko psychologická intervence

- výchovný poradce intervenuje zejména ve školním prostředí
- jedná se především o intervenci zaměřenou na jednotlivé učitele
- výchovný poradce by měl s ostatními pedagogickými pracovníky hovořit o nastalých problémech a správně je nasměrovat k jejich efektivnímu vyřešení
- realita ovšem někdy bývá taková, že kolegové nejsou přístupni diskusi a rad výchovného poradce nevyužijí
- pokud jsou rodiče žáka ochotni spolupracovat, intervence výchovného poradce je namířena i jejich směrem
- v tomto případě je nutné, aby byli detailně seznámeni s problémem dítěte a jeho příčinami

III. Praktická část

13. Cíle a předpoklady

Hlavním cílem první části terénního výzkumu bylo provést analýzu nejčastějších problémů, které výchovní poradci na základních a středních školách řeší. Dále jsem se zaměřila na vztah mezi žákem a výchovným poradcem, zvláště na to, zda je poradce pro žáky osobou důvěryhodnou a zda by se mu vůbec se svým problémem svěřili. Také mě zajímalo, zda si žáci myslí, že na ně má výchovný poradce dostatek času a zda by měl být zbaven vyučovací povinnosti.

Druhá část průzkumu byla přímo zaměřena na výchovné poradce těchto dvou škol a na jejich názor na současné vymezení funkce výchovného poradce. Ještě před započítáním terénního průzkumu byly stanoveny tyto hypotézy:

H1: Žáci SŠ využívají služeb výchovného poradce častěji než žáci ZŠ.

H2: Problémy, se kterými se výchovní poradci potýkají, jsou na ZŠ a SŠ přibližně stejné.

H3: Žáci si přejí, aby na ně měl výchovný poradce více času a byl proto osvobozen od přímé pedagogické činnosti.

H4: Počet hodin stanovený vyhláškou je pro výkon poradenské činnosti nedostačující.

14. Použité metody

- **Dotazníky**

Průzkum mezi žáky byl proveden pomocí dotazníků¹⁹, které měly celkem 10 otázek. Dotazníky byly vyplňovány na začátku vyučovacích hodin a byly zadávány učiteli dané školy. Ti byli s obsahem dotazníku předem seznámeni.

- **Rozhovor**

Pro zjištění názorů výchovných poradkyň jsem zvolila formu rozhovoru. Každá z nich odpověděla na cca 18 otázek, které se týkaly zejména náplně jejich práce a zjišťovaly jejich názor na současné legislativní vymezení pozice výchovných

¹⁹ Viz příloha č.4

poradců. Dalším cílem rozhovoru bylo zjistit, jaké je postavení výchovného poradce na dané škole, zda funguje komunikace mezi ním, ostatními kolegy a vedením školy.

15. Vlastní průzkum

Průzkum proběhl v březnu 2009 a zúčastnily se ho dvě školy ve Frýdlantu – ZŠ, ZUŠ a MŠ Frýdlant, pracoviště ZŠ T.G. Masaryka a Střední škola hospodářská a lesnická Frýdlant, pracoviště Bělíkova. Celkem se ho zúčastnilo 145 žáků, z toho 70 ze školy základní a 75 žáků odborného učiliště. Tento vzorek především ukázal rozdíly mezi okruhy řešených problémů na dvou různých stupních a typech škol.

15.1. Výsledky průzkumu

Při statistické analýze předpokládáme, že v dotazníku všichni respondenti odpovídali pravdivě. Výsledky jsou zpracovány po jednotlivých otázkách z dotazníku a pro ilustraci jsou použity tabulky a grafy.

Celkem se průzkumu zúčastnilo 145 žáků, z toho 51 dívek a 94. Jeden dotazník byl pro neúplnost vyřazen. Konkrétní rozdělení respondentů uvádí následující tabulka:

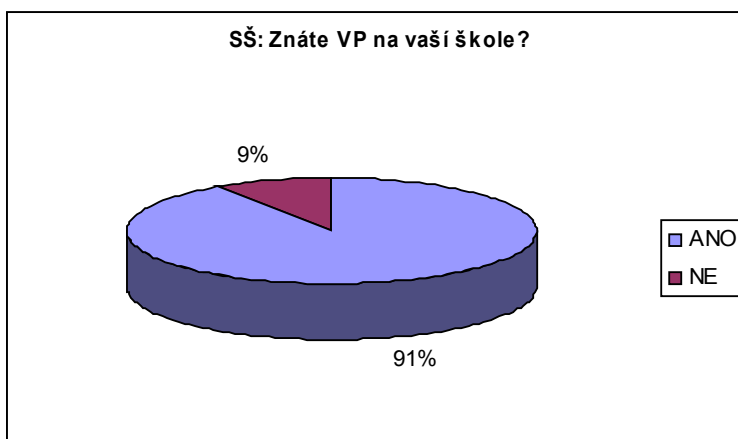
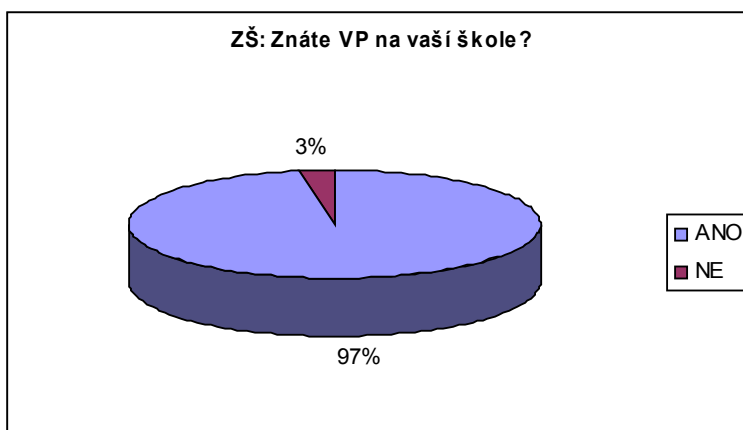
	ŠKOLA				
	ZŠ T.G.Masaryka		SŠ Hospodářská a lesnická		
	8. třída	9. třída	1.ročník	2. ročník	3. ročník
CHLAPCI	29	14	23	18	10
DÍVKY	18	9	8	8	8
CELKEM	47	23	31	26	18
	70		75		

Žáci a studenti obou škol odpovídali na 10 stejných otázek, které měly zmapovat jejich zkušenosti s výchovnými poradci. Podívejme se na jednotlivé otázky a jejich výsledky, které nám ukáží rozdíly mezi výchovným poradcem na ZŠ a SŠ.

15.1.1. Průzkum mezi žáky

1. Znáte učitele, který funkci výchovného poradce na vaší škole vykonává?

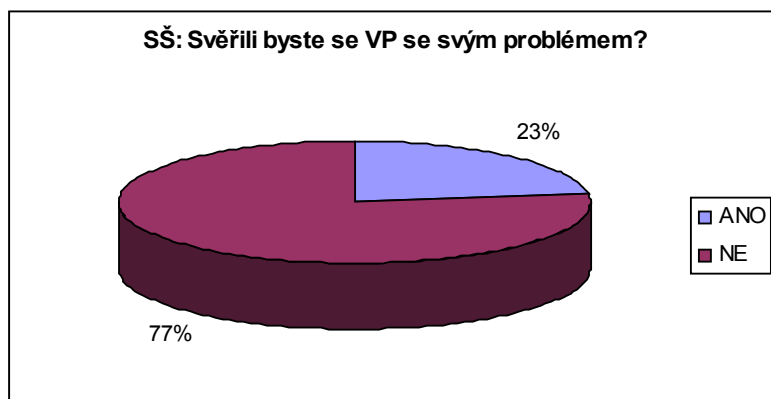
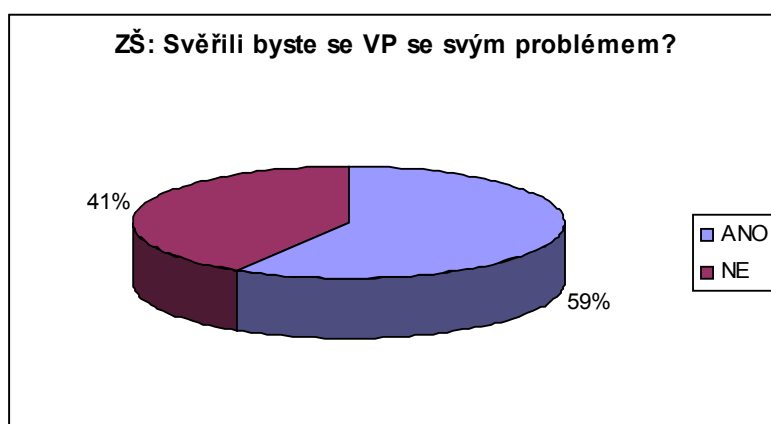
	ZŠ		SŠ	
	Abs	%	Abs	%
ANO	68	97,15	68	90,67
NE	2	2,85	7	9,33
Celkem	70	100	75	100

Tato otázka měla zjistit, zda žáci vůbec vědí, který učitel funkci výchovného poradce na škole vykonává. Je potěšující, že v obou případech více jak 90% dětí odpovědělo, že výchovného poradce zná. Výsledek svědčí o dobré informovanosti žáků a také o snaze výchovných poradkyň seznámit děti s nabídkou svých služeb. Předpokládám, že respondenti, kteří odpověděli záporně, jsou na škole noví nebo je učitelka zastávající funkci VP neučí.

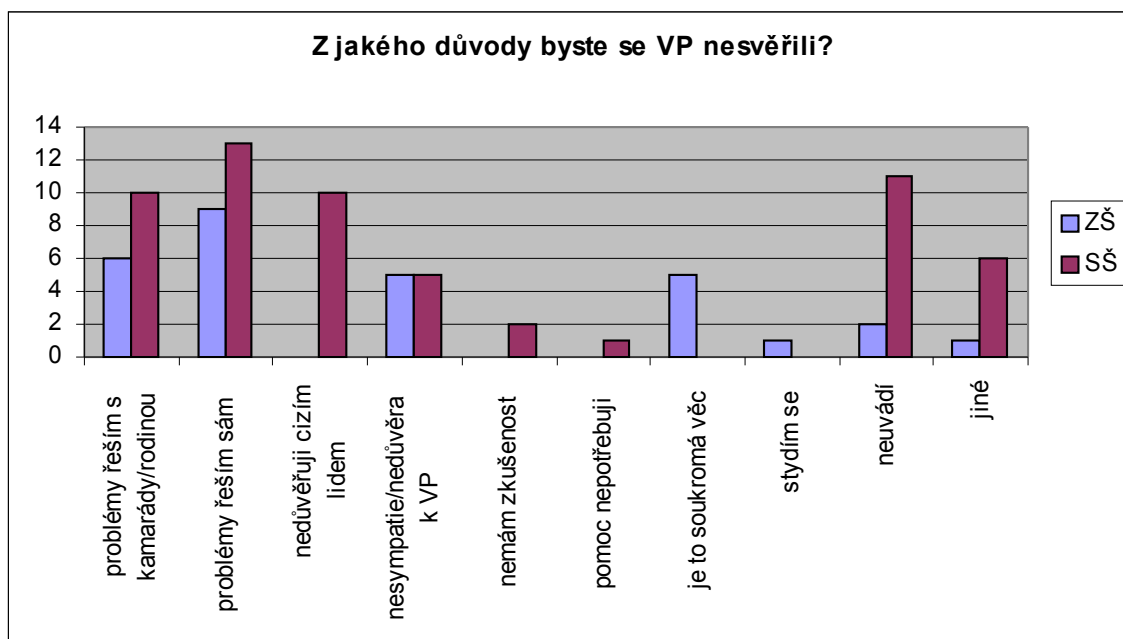
2. Svěřili byste se výchovnému poradci se svým problémem?

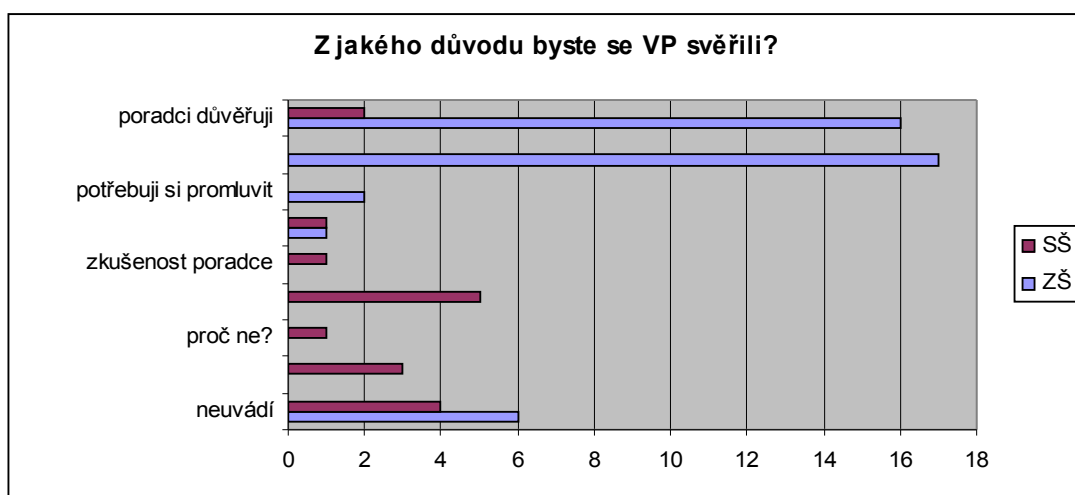
	ZŠ		SŠ	
	Abs	%	Abs	%
ANO	41	58,57	17	22,67
NE	29	41,43	58	77,33
Celkem	70	100	75	100

U této otázky můžeme sledovat zásadní rozdíl mezi názorem žáků základní a střední školy. Zatímco 59% žáků ZŠ by nemělo problém se s potížemi poradci svěřit, na SŠ by se k takovému kroku odhodlalo pouze 23%. Je to jistě dáno zejména věkovou kategorií respondentů. Vzhledem k tomu, že v 8. a 9. třídách je průměrný věk 13-15 let a na SŠ je to 15-19 let, je tento rozdíl pochopitelný.

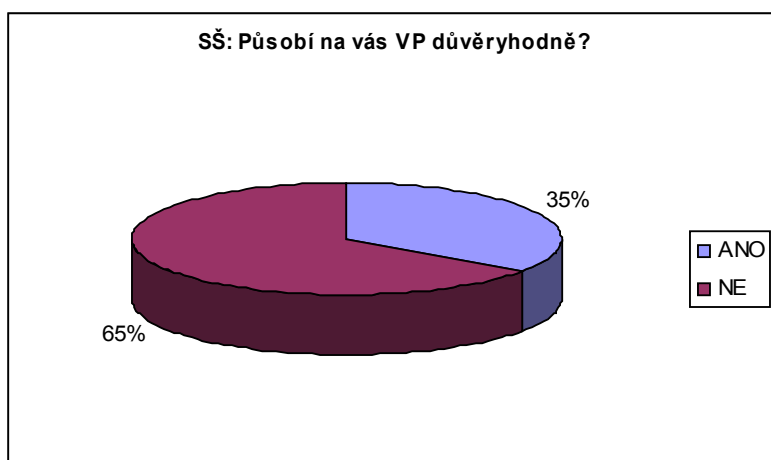
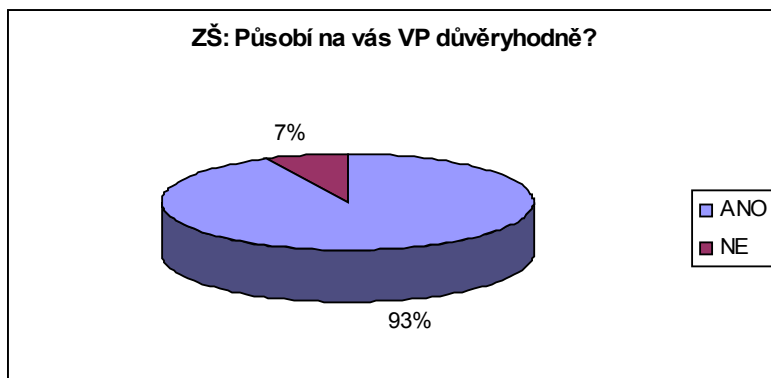
Respondenti také měli uvést, z jakého důvodu by se výchovnému poradci se svým problémem nesvěřili. I v případě kladné odpovědi byl požadován doplňující komentář. Nejčastější odpovědi jsou zpracovány v následujících grafech.

3. Působí na vás výchovný poradce důvěryhodně?

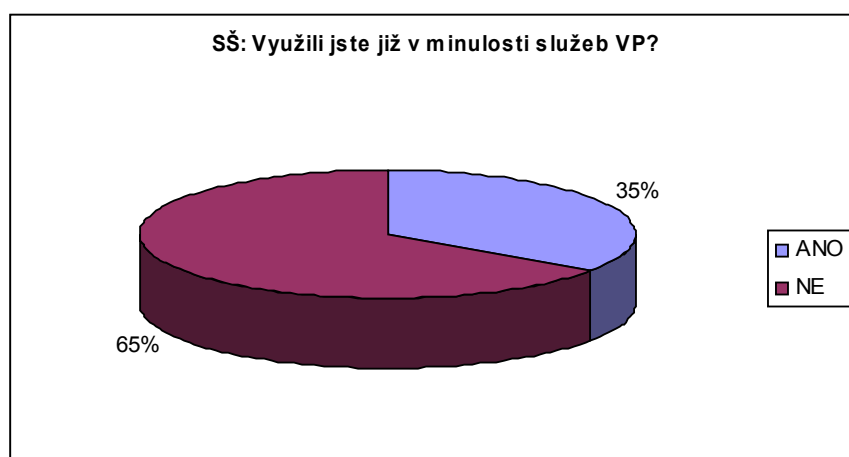
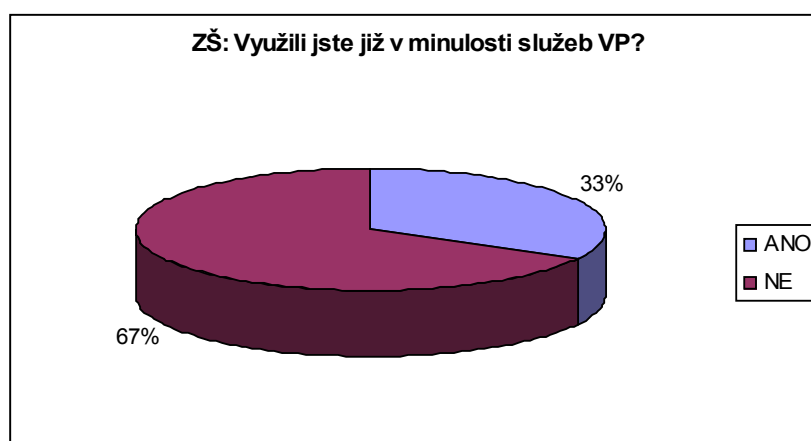
	ZŠ		SŠ	
	Abs	%	Abs	%
ANO	65	92,86	26	34,67
NE	5	7,14	49	65,33
Celkem	70	100	75	100

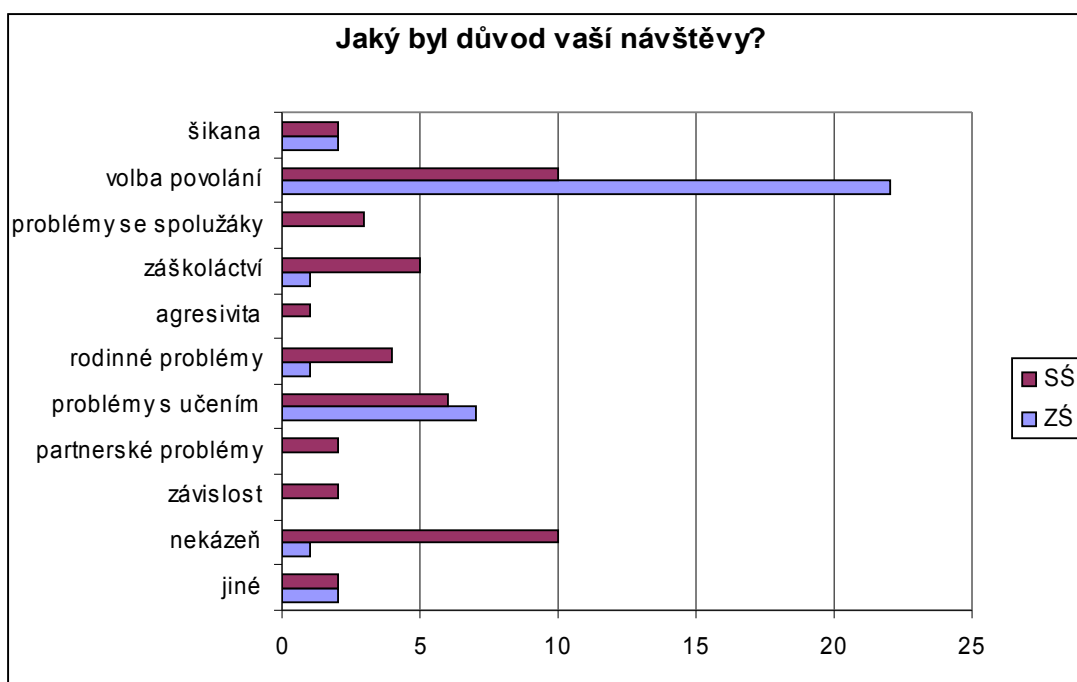
Výsledky ukazují, zda mají žáci k výchovným poradkyním důvěru. Na základní škole je situace podstatně lepší, poradkyni věří celých 93%. Na střední škole označilo výchovnou poradkyni za důvěryhodnou pouhých 35%. Otázkou však zůstává, zda všichni respondenti odborného učiliště správně chápou pojem „důvěryhodný“.

4. Využili jste již v minulosti služeb výchovného poradce?

	ZŠ		SŠ	
	Abs	%	Abs	%
ANO	23	32,86	26	34,67
NE	47	67,14	49	65,33
Celkem	70	100	75	100

Situace na obou školách je velmi podobná, služeb výchovné poradkyně do této doby využilo pouze 33 – 35% dotazovaných. Jak uvidíme v následujícím grafu, důvody návštěvy jsou však rozdílné. **Platnost hypotézy H1 se potvrdila.**

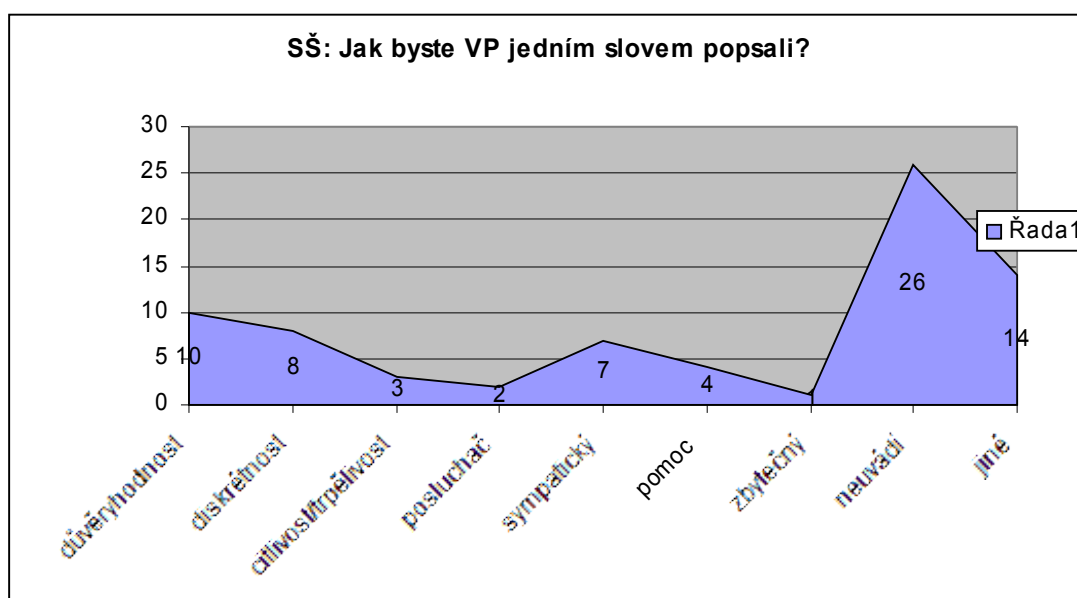
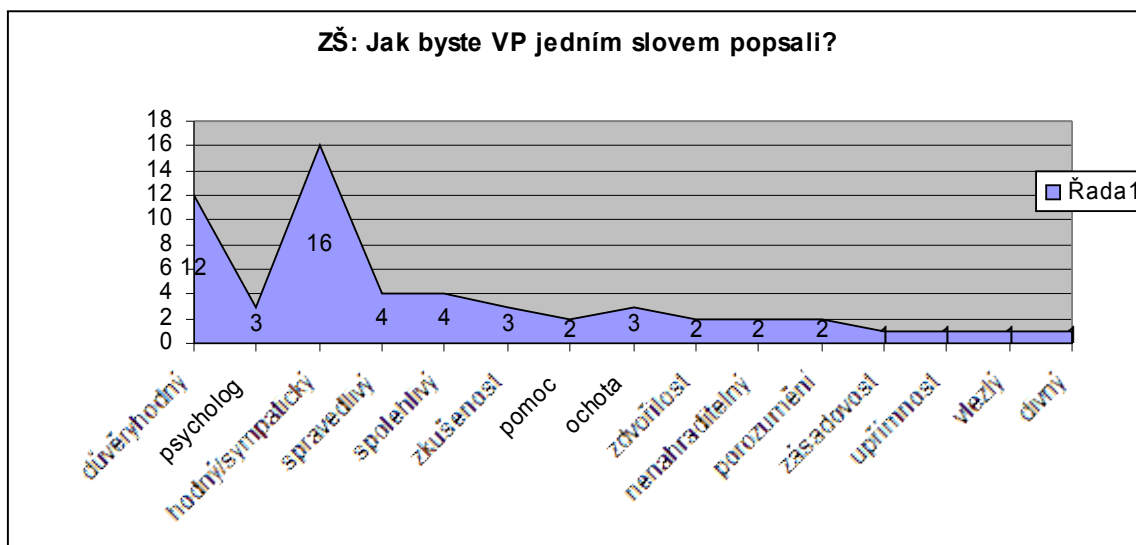
Z tohoto grafu je evidentní, že škála problémů, které řeší výchovný poradkyně na odborném učilišti, je daleko rozmanitější. Na základní škole je hlavní náplní poradkyně zejména kariérové poradenství a dále se věnuje dětem, které mají problémy s učením. Ostatním oblastem se věnuje spíše okrajově. Z tohoto zjištění tedy vyplývá, že **se platnost hypotézy H2 nepotvrdila**.

Na rozdíl od základní školy, na odborném učilišti také žáci výchovnou poradkyni navštěvují s větším počtem problémů. Na ZŠ byly uváděny maximálně 3 problémy na 1 žáka, zatímco na SŠ žáci uvedli i 4-6 problémů.

	ZŠ		SŠ	
	Abs	%	Abs	%
1 problém	17	73,91	16	61,54
2 problémy	4	17,39	5	19,22
3 problémy	2	8,7	2	7,69
4 problémy	0	0	1	3,85
5 problémů	0	0	1	3,85
6 problémů	0	0	1	3,85
Celkem	23	100	26	100

5. Pokud byste měli výchovného poradce jedním slovem popsat, jaké by to bylo?

U této otázky byla škála odpovědí opravdu nejrozmanitější. Nejčastější charakteristiky výchovných poradkyň jsou uvedeny v následujících grafech:

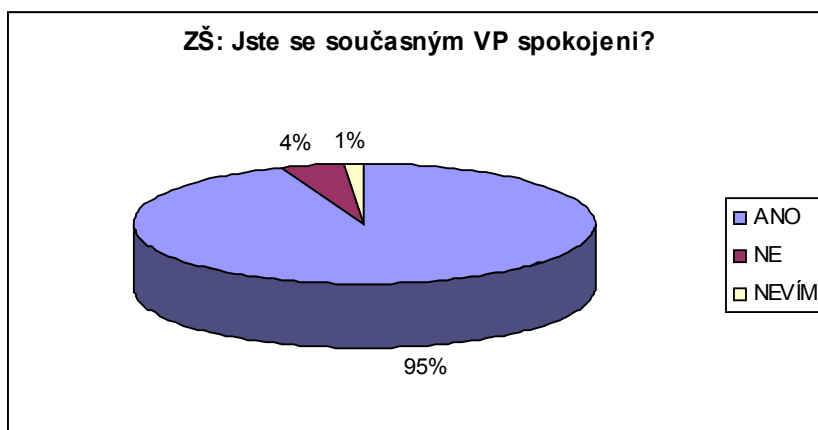
Z dotazníků bylo zřejmé, že děti ze základní školy jsou sdílnější a ochotnější vyjádřit své myšlenky. Žáci SŠ nejčastěji vůbec neodpověděli. Pozitivní však je, že v obou

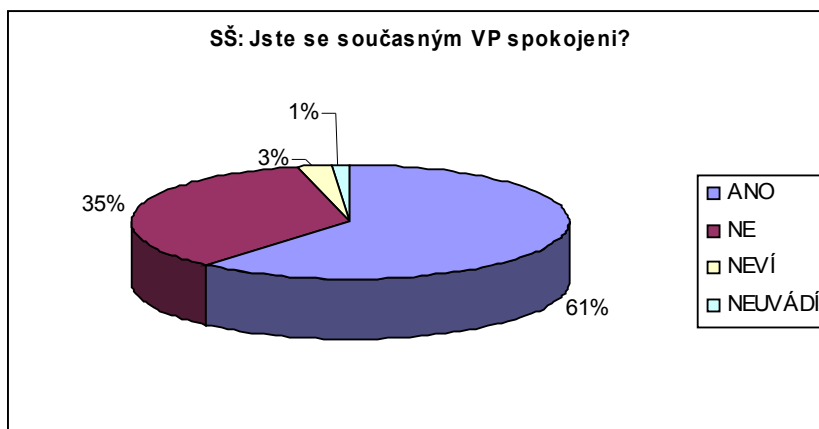
případech převažují kladná hodnocení, zejména důvěryhodnost a sympatie. Záporně odpovídalo minimum respondentů.

6. Jste se současným výchovným poradcem spokojeni?

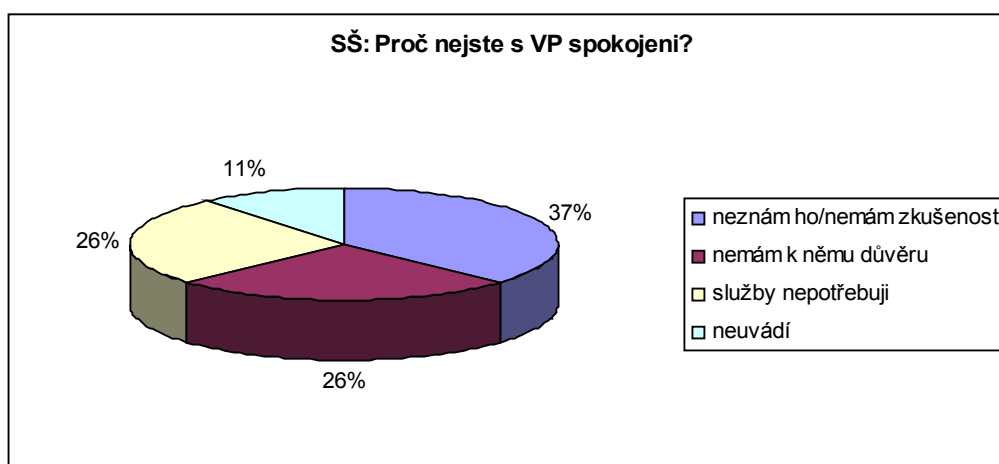
Cílem této otázky je zmapovat oblíbenost obou výchovných poradkyň na svých školách.

	ZŠ		SŠ	
	Abs	%	Abs	%
ANO	66	94,28	46	61,33
NE	3	4,29	26	34,67
NEVÍM	1	1,43	2	2,67
NEUVÁDÍ	0	0	1	1,33
Celkem	70	100	75	100

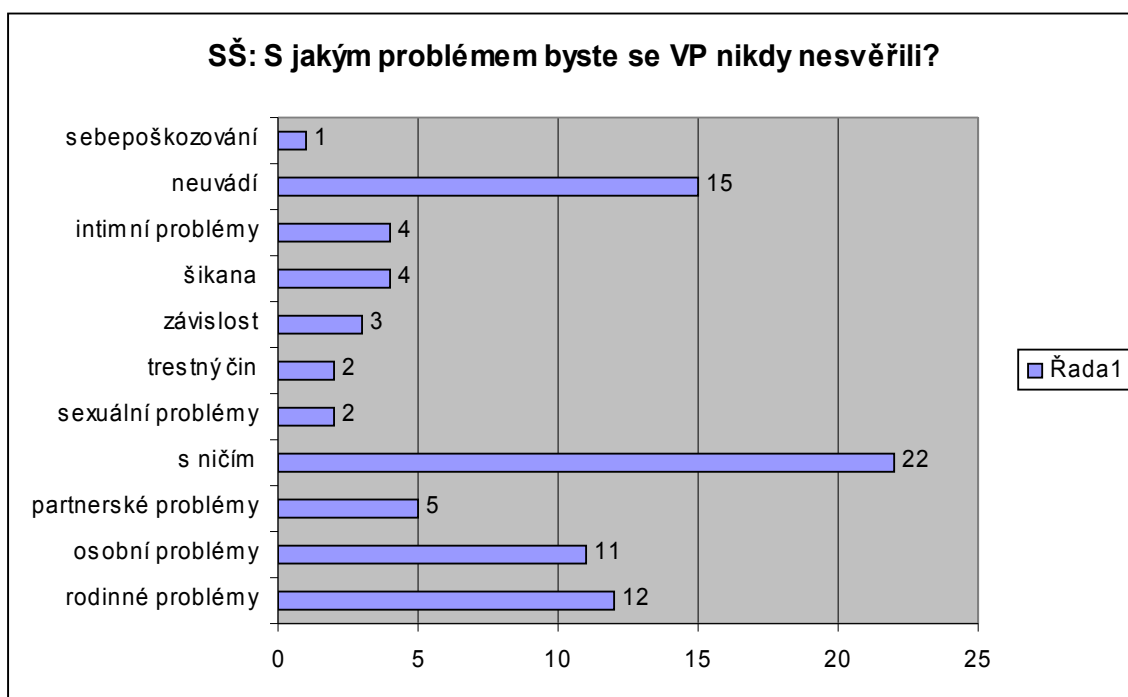
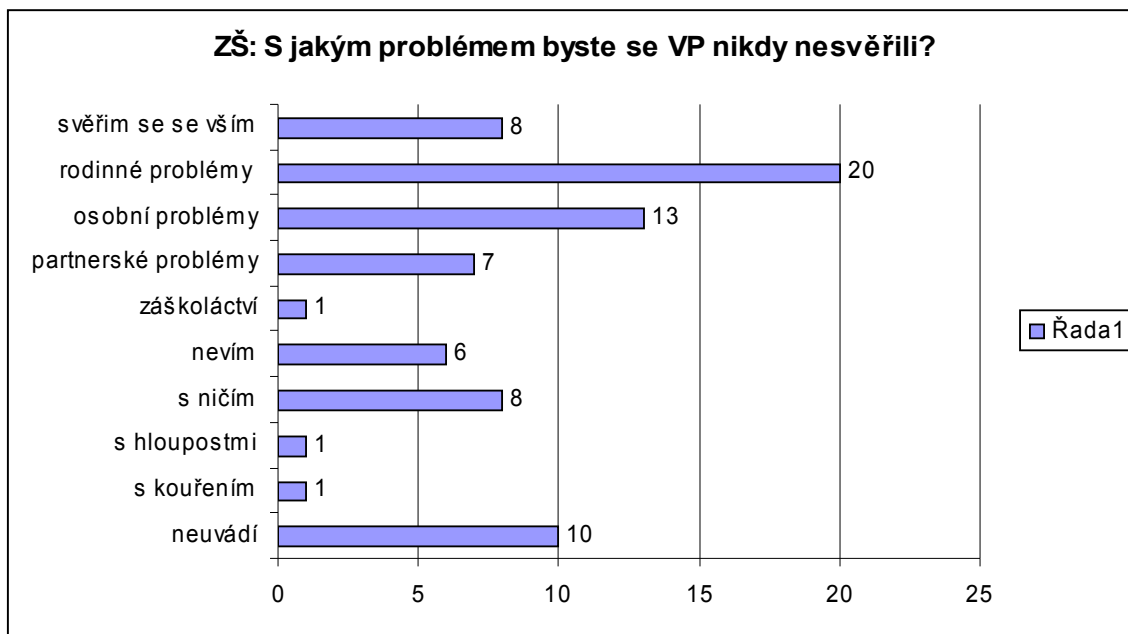
Domnívám se, že výsledek je v obou případech velmi uspokojivý. Zvláště v případě základní školy je spokojenost s výchovnou poradkyní nadmíru vysoká. V druhém případě odpovědělo kladně 46 respondentů, což je také velmi dobrý výsledek. Ti, co odpověděli záporně uváděli následující důvody.

Ačkoliv v otázce č.3 49 dotazovaných označilo výchovnou poradkyni za nedůvěryhodnou, pouhých 26 z nich je s ní nespokojeno. V této chvíli se tedy můžeme zamyslet nad otázkou, zda respondenti SŠ vůbec považují důvěryhodnost za důležitou vlastnost výchovného poradce. Z 26 nespokojených žáků pouhých 7 uvádí, že by se výchovné poradkyni nesvěřili, protože jí nedůvěřují. Je z toho tedy zřejmé, že si respondenti v některých odpovědích protirečí a sami si v nich evidentně nejsou jistí.

7. S jakým problémem byste se výchovnému poradci nikdy nesvěřili?

Některé děti se nemají problém svěřit s čímkoliv, jiné cizím lidem nedůvěřují vůbec. Zvláště v období adolescence jsou některá témata citlivá. Podívejme se na přehled nejčastějších problémů, se kterými by se respondenti výchovnému poradci nikdy nesvěřili.

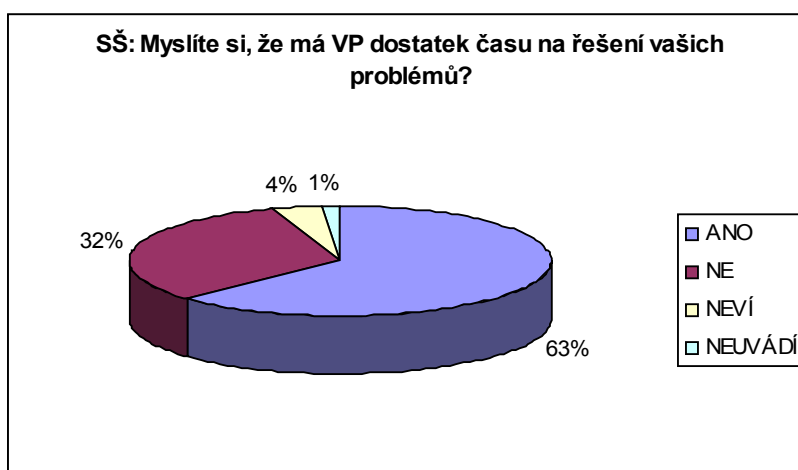
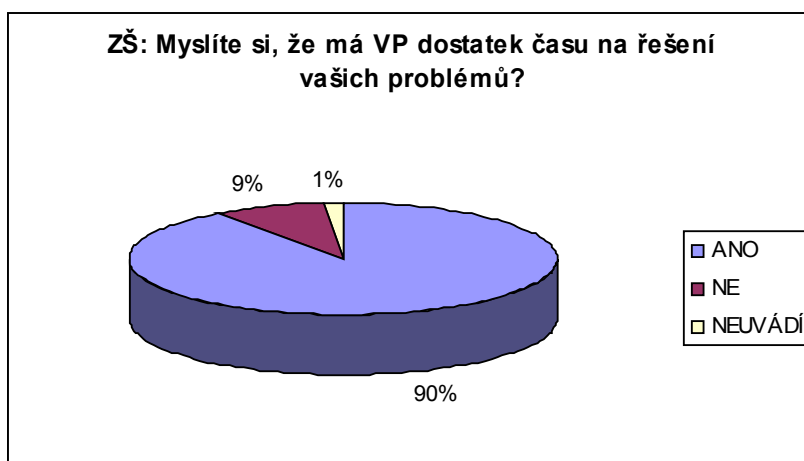
Z grafů je patrné, že jsou děti na ZŠ více otevřené a některé z nich by se výchovné poradkyni svěřili s jakýmkoliv problémem. Na SŠ nikdo takový není, velmi zřetelně zde převažuje fakt, že by se poradkyni nesvěřili s ničím. Dalších 15 respondentů neodpovědělo.

Žáci obou škol se však shodují v tom, že by se nesvěřili zejména s osobními a rodinnými problémy, které nejčastěji řeší sami, s rodinou nebo kamarády. Taktéž nemají potřebu hovořit o partnerských problémech.

8. Domníváte se, že má výchovný poradce na vaší škole dostatek času na řešení vašich problémů?

Zde se měli žáci obou škol vyjádřit k otázce, zda na ně má výchovný poradce dostatek času. Výsledky jsou následující:

	ZŠ		SŠ	
	Abs	%	Abs	%
ANO	63	90,00	47	62,67
NE	6	8,57	24	32,00
NEVÍM	0	0	3	4,00
NEUVÁDÍ	1	1,43	1	1,33
Celkem	70	100	75	100

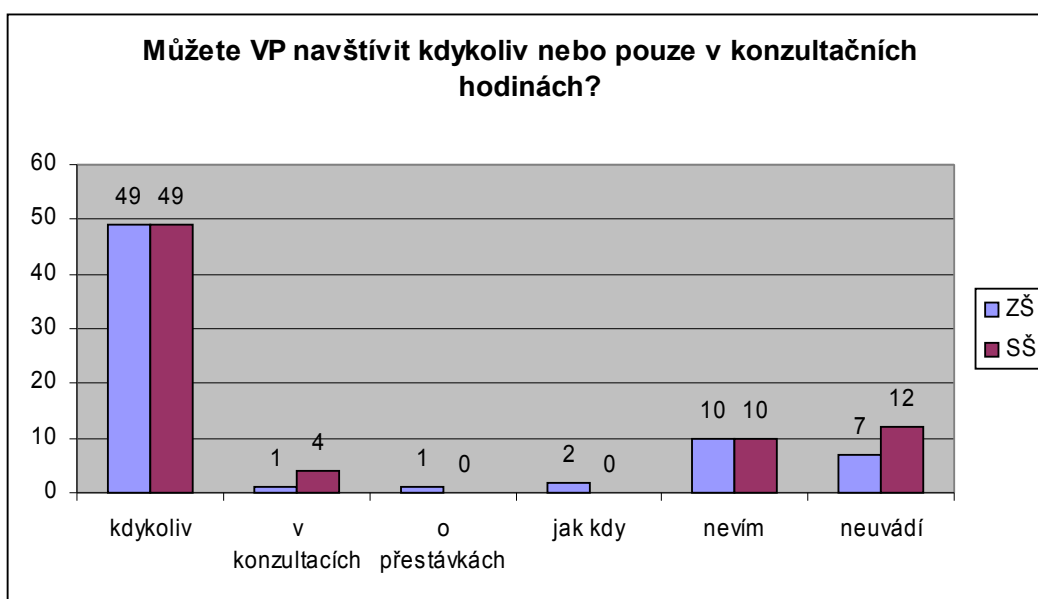
V těchto grafech je vidět markantní rozdíl mezi názory žáků základní a střední školy. Vzhledem k tomu, že výchovná poradkyně se výchovná poradkyně na základní škole věnuje zejména kariérovému poradenství a většina žáků ji navštíví pouze kvůli vyplnění přihlášek na střední školu, je pochopitelné, že se celých 90% respondentů domnívá, že na práci má dostatek času.

Na odborném učilišti je situace podstatně rozdílná. Pouhých 63% si myslí, že výchovná poradkyně má dostatek času na jejich problémy. Opět můžeme vycházet z problémů, které se na této škole řeší. Objevuje se zde především nekázeň, problémy s učením, ale i problémy osobní, které vyžadují více času a péče.

9. Můžete za svým výchovným poradcem přijít kdykoliv nebo se striktně drží konzultačních hodin?

Někteří učitelé a poradci se striktně drží svých konzultačních hodin a nejsou ochotni cokoliv řešit ve svém volném čase. Zajímalo mě tedy, zda si výchovné poradkyně udělají na své svěřence čas i mimo vyhrazené hodiny.

	ZŠ		SŠ	
	Abs	%	Abs	%
KDYKOLIV	49	70,00	49	65,33
KONZULTACE	1	1,43	4	5,33
JAK KDY	2	2,86	0	0
PŘESTÁVKY	1	1,43	0	0
NEVÍM	10	14,28	10	13,33
NEUVÁDÍ	7	10,00	12	16,00
Celkem	70	100	75	100

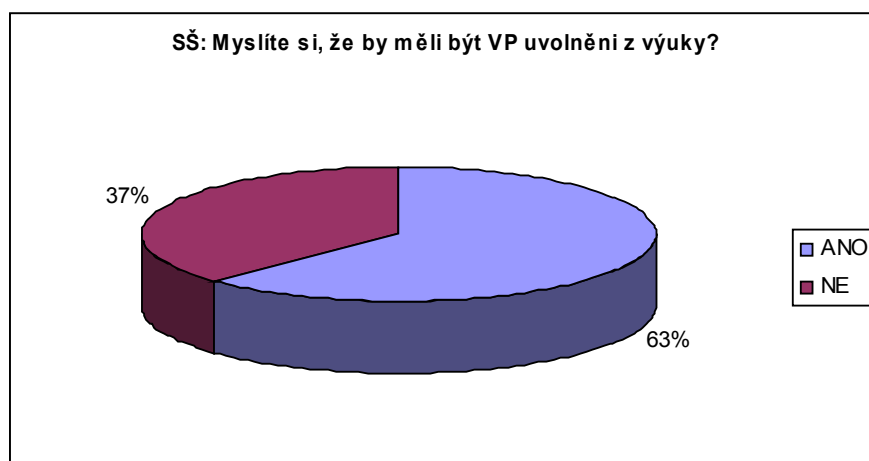
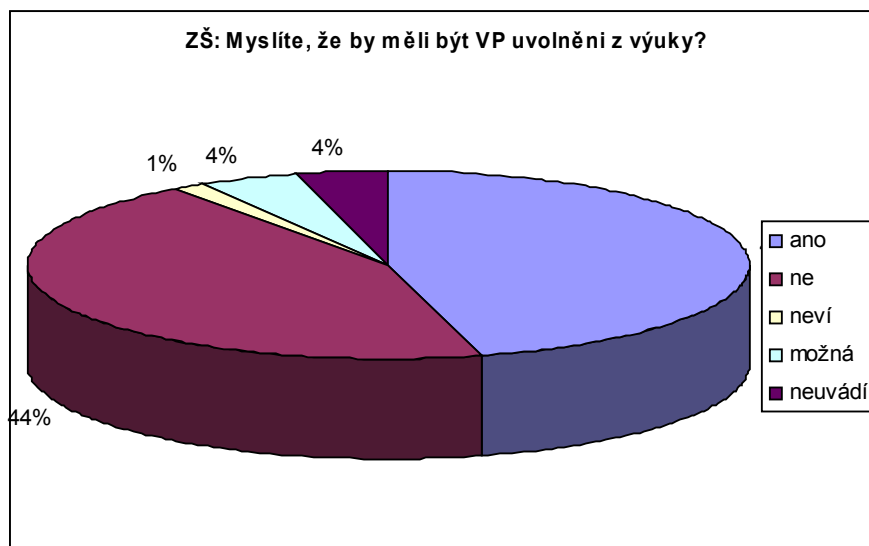
Podle zobrazených výsledků je jasné, že se obě výchovné poradkyně snaží udělat si na žáky čas kdykoliv. Pokud se nejedná o akutní případ, je možné si domluvit schůzku v konzultačních hodinách.

Graf také svědčí o velké neinformovanosti nebo spíše nezájmu žáků o seznámit se s možnostmi, které škola nabízí. Ačkoliv má výchovná poradkyně SŠ na dveřích kabinetu výrazný leták se svými konzultačními hodinami a nabídkou služeb, 10 žáků uvádí, že neví, kdy za ní mohou přijít. Dalších 12 raději vůbec neodpovědělo.

10. Myslíte si, že by měli být výchovní poradci uvolněni z výuky, aby se mohli více věnovat studentům?

Vzhledem k výsledkům v otázce č. 8 předpokládám, že žákům SŠ by více vyhovovalo, kdyby byla výchovná poradkyně osvobozena od přímé pedagogické činnosti.

	ZŠ		SŠ	
	Abs	%	Abs	%
ANO	32	45,71	47	62,67
NE	31	44,29	28	37,33
MOŽNÁ	3	4,29	0	0
NEVÍM	1	1,42	0	0
NEUVÁDÍ	3	4,29	0	0
Celkem	70	100	75	100

Ukázalo se, že celých 63% respondentů ze SŠ by ocenilo, kdyby byla výchovná poradkyně uvolněna z výuky a mohla se plně věnovat jejich problémům. V tomto případě se tedy **platnost hypotézy H3 potvrdila**.

U žáků ZŠ odpověď tak jasná není, poměr odpovědí ano-ne je téměř totožný. Někteří v dotaznících uváděli, že je důležitější, aby se jim výchovný poradkyně věnovala hlavně jako učitelka a probrala s nimi potřebnou látku.

15.1.2. Rozhovor s výchovnými poradkyněmi

Aby bylo možno situaci objektivně posoudit, byl s oběma poradkyněmi zorganizován krátký rozhovor. Bylo jim položeno cca 18 otázek, které se zaměřovaly na současné postavení výchovných poradkyň na škole, na jejich osobní názor a potenciální změny, které by navrhly.

Rozhovor č.1

Výchovný poradce: Dana Ř., 65 let, učitelka přírodopisu a chemie

Místo působení: ZŠ T.G.Masaryka

Jak dlouho vykonáváte funkci výchovné poradce na této škole?

Zhruba 20 let.

Jakou máte kvalifikaci pro výkon této funkce?

Tříleté postgraduální studium výchovného poradenství na PF UK.

Financovala toto studium škola?

Ne, to opravdu ne. Musela jsem si ho zaplatit sama.

O kolik hodin máte snížený úvazek? Domníváte se, že je počet hodin určený poradenské činnosti dostatečný?

V současné době učím na škole jenom na poloviční úvazek, takže počet hodin určený není. Dokud jsem ale pracovala na plný úvazek, měla jsem týdenní počet hodin podle vyhlášky snížen o 3 hodiny. Tento počet je ale naprosto nedostatečný pro plnění všech povinností výchovného poradce.

Kolik hodin byste tedy týdně potřebovala?

Při tomto počtu žáků, tedy zhruba 320, by bylo ideálním řešením alespoň 10 hodin týdně.

Koresponduje Vaše náplň práce s činnostmi, které určuje vyhláška?

Ano, myslím, že ano. Navíc se věnuji pouze řešení záškoláctví.

Jste jediná výchovná poradkyně na škole?

Ano, jsem.

Vykonáváte na škole ještě jinou funkci?

Ne, věnuji se pouze výchovnému poradenství a ani bych žádnou další funkci nepřijala. Poradenství vyžaduje mnoho času, který ani v této chvíli není k dispozici. Osobně se domnívám, že kumulace funkcí je nejhorším řešením.

V čem spatřujete nedostatky ve vymezení funkce výchovného poradce?

Myslím si, že stanovená náplň této funkce je v pořádku. Jedná se tedy spíše o nízký počet vymezených hodin.

A pozitiva této funkce?

Myslím, že tato funkce má smysl. Řada žáků i rodičů dokáže ocenit, že je na škole někdo, za kým mohou s jakýmkoliv problémem přijít a kdo si s nimi promluví.

Jakým problémům se nejčastěji věnujete?

Tak na základní škole je nejčastější činností pomoc při volbě povolání. Dále se často zabývám vzdělávacími a výchovnými problémy. Také řeším problém záškoláctví, i když spadá pod kompetence metodika prevence.

Kdo bývá iniciátorem poradenského procesu? Děti nebo Vy?

Pokud jde o výukové problémy, je iniciátorem výchovného procesu většinou kantor. V případě kariérového poradenství, jsem to většinou já, kdo dítě vyhledá.

Jaká je spolupráce s ostatními kolegy?

Musím říct, že s většinou kolegů je velmi dobrá komunikace. Jak jsem již řekla, jsou to často oni, kdo mě vyhledají.

Je na škole speciální pedagog nebo psycholog?

Ano, speciálního pedagoga máme na škole od února 2009. Školní psycholog zde není.

Spolupracujete s nějakými poradenskými institucemi?

Ano, nejčastěji s PPP Liberec. Psycholog v některých případech přijede přímo na školu, což oceňují zejména rodiče. Dále spolupracuji s SPC Liberec, s logopedem a odborem sociální péče.

Pokud to tedy shrneme, změnila byste nějak náplň nebo formu této funkce?

Domnívám se, že je to v pořádku tak, jak to je. V žádném případě bych výchovného poradce nezbavovala vyučovací povinnosti. Takto mám lepší přístup k dětem i jejich rodičům, znají mě a můžeme spolu lépe komunikovat.

Poslední otázka..Co si myslíte o trendu posledních let, tedy o školním psychologovi?

Nemyslím si, že je stálá přítomnost psychologa na škole nutná. Ideální by byly jeho občasné návštěvy.

Rozhovor č.2

Výchovný poradce: Jana K., 52 let, učitelka dějepisu, českého jazyka a občanské výchovy

Jak dlouho vykonáváte funkci výchovného poradce na této škole?

Zhruba 14 let.

Jakou máte kvalifikaci pro výkon této funkce?

Tříleté postgraduální studium výchovného poradenství na PF UK.

Financovala toto studium škola?

Ano, plně.

O kolik hodin máte snížený úvazek? Domníváte se, že je počet hodin určený poradenské činnosti dostatečný?

Učím 18 hodin týdně, úvazek je tedy snížen o 3 hodiny. Tento počet hodin je určen vyhláškou, přesto setkávám s nepochopením vedení školy, které se opakovaně snaží o

to, abych přijala plný úvazek a k tomu ještě funkci třídního učitele. Každý rok proto písemně žádám o snížený pracovní úvazek.

Jste jediná výchovná poradkyně na škole?

Ne, je zde je ještě jedna výchovná poradkyně, která nyní studuje speciální pedagogiku. Tato poradkyně se věnuje pouze dětem se speciálními vzdělávacími potřebami a její úvazek je snížen o 1 hodinu týdně.

Vykonáváte na škole ještě jinou funkci?

Ano, jsem ještě metodik školní prevence. Bohužel, další snížení úvazku pro tuto funkci nemám.

Vykonáváte 2 funkce najednou. Stačí Vám k tomu stanovený počet hodin?

V žádném případě ne. Vzhledem k typu školy je zde velký počet problémových žáků.

Kolik hodin týdně poradenské činnosti aktuálně věnujete?

Stanovené 3 hodiny vždy plně vyčerpám. Pokud se ovšem vyskytne větší problém, který je nutné řešit, je to minimálně o 4 hodiny více.

Jaké by tedy podle Vás bylo ideální řešení?

Myslím si, že by výchovný poradce měl být uvolněn z výuky. Také by bylo efektivnější, kdyby funkce výchovného poradce a školního metodika prevence nebyly odděleny, tzn. že funkci by vykonával 1 člověk s širšími kompetencemi.

V čem spatřujete nedostatky ve vymezení funkce výchovného poradce?

Při tak vysokém počtu problémů je to hlavně nedostatek času. Potom nedostatečné kompetence pro jejich efektivní řešení. Ráda bych také zmínila, že vzhledem k tomu, že je výchovný poradce podřízen vedení školy, mohou vznikat problémy v komunikaci. Vedení totiž v mnoha případech nechce spolupracovat a funkci výchovného poradce znevažuje. Kvůli tomu vznikají i v komunikaci s kolegy, kteří mě nevidí jako poradce, ale jen jako dalšího učitele.

Našla byste i nějaká pozitiva?

Jistě. Důležité je, že je na škole někdo, kdo se může dětem více věnovat. Také je to výhoda pro ostatní kolegy, kteří se mohou přijít kdykoliv poradit.

Využívají kolegové této možnosti?

Pouze někteří, zejména mladší, začínající učitelé. Ti často potřebují radu ohledně dětí s poruchami učení.

Jakým problémům se nejčastěji věnujete?

Na prvním místě jsou určitě specifické poruchy učení a z nich vyplývající problémy, nejčastěji ve vztahu s učiteli a rodinou. Dále je to šikana, ta ovšem spadá spíše do kompetencí metodika prevence. Potom to jsou osobní problémy žáků a problémy ve vztahu žák-učitel.

Kterou z těchto oblastí považujete za nejnáročnější?

Tak určitě to jsou různé poruchy učení. Je to také proto, že někteří učitelé na ně nechtějí brát ohled. Velmi náročná je také otázka šikany, protože je většinou objevena až ve chvíli, kdy už je v plném rozpuku. To se poté velmi těžko hledají souvislosti.

Kdo bývá iniciátorem poradenského procesu? Děti nebo Vy?

Já jim své služby představím a nabídnu. Kdo zahájí poradenský proces je zhruba 50:50, pouze ve výjimečných případech je iniciátorem jiný pedagog. To je někdy problém, protože pokud v dané třídě neučím a třídní učitel mi nic neoznámí, o existenci problému nemám tušení.

Takže kolegové příliš nespolupracují...

Je pravda, že příliš iniciativy nevyvíjí. Většinou jsem to já, kdo jim řekne o existenci problému. Pokud se jedná o poruchy učení, zmírní klasifikaci, ale o další spolupráci s dětmi se nezajímají.

Je na škole speciální pedagog nebo psycholog?

Ačkoliv je zde několik učitelů, kteří mají vystudovanou speciální pedagogiku, funkce speciálního pedagoga určena není. Ani psycholog u nás nepůsobí. Od tohoto roku zde

je ale přítomna asistentka pro romskou problematiku, která byla dosazena krajem. Ta má na starost problémové romské děti.

Spolupracujete s nějakými poradenskými institucemi?

Ano, nejčastěji s PPP Liberec. Tuto spolupráci bych označila jako velmi dobrou, zejména v oblast diagnostické. Dále je to SPC, soukromé poradenské praxe a sociální kurátoři.

Koresponduje Vaše náplň práce s činnostmi, které určuje vyhláška?

Ano, snažím se její požadavky naplnit. Mimoto jsem vymýšlela vzdělávací projekty jak pro děti, tak ostatní pedagogy. Ti ovšem o aktivity mimo pracovní dobu příliš nestojí.

Jaké byste navrhovala změny v náplni této funkce?

Nejlepší variantou by bylo, kdyby výchovný poradce vůbec neučil. V tom případě bych se mohla plně věnovat oběma svým funkcím. Také bych ocenila přítomnost speciálního pedagoga. Další možností je rozšíření kompetencí výchovného poradce. Doporučovala bych další vzdělávání a kurzy, aby bylo možné řešit více problémů na škole.

Poslední otázka..Co si myslíte o trendu posledních let, tedy o školním psychologovi?

Myslím, že to není špatný nápad. V tom případě ale považují přítomnost výchovného poradce na škole za zbytečnou. Psycholog totiž sám obsáhne celou škálu problémů, které na škole jsou.

Obě výchovné poradkyně byly během rozhovoru velmi ochotné a otevřené. Ze záznamu rozhovorů však vyplývá, že má každá na současnou situaci jiný názor. Obě se ale shodují v tom, že počet hodin, který je určen pro výchovné poradenství, je naprosto nevyhovující. Uvádí, že 3 hodiny týdně vždy přecherpají - výchovnému poradenství se de facto věnují ve svém volném čase. Výchovná poradkyně ZŠ navrhuje minimálně 10 hodin týdně, poradkyně SŠ celkové uvolnění poradců z přímé pedagogické činnosti. **Platnost hypotézy H4 se potvrdila!**

Rozličná je taktéž situace na školách, na kterých poradkyně působí. Výchovná poradkyně ZŠ nevykonává žádnou další funkci, pracuje na poloviční úvazek a má k dispozici speciálního pedagoga a školního metodika prevence. Stejně tak spolupráci s kolegy popisuje jako velmi dobrou, ostatní učitelé s ní komunikují a často jsou to oni, kdo iniciuje poradenský proces. Zásadní problémy v komunikaci s vedením také nemá. Výchovná poradkyně také potvrzuje výsledek průzkumu mezi dětmi, tedy že hlavní náplní její práce je kariérové poradenství a na druhém místě poruchy učení. Její postavení na škole je tedy optimální, kolegové i vedení školy ji respektuje a spolupracuje s ní.

Podobně ideální situace však není na všech školách. Příkladem je právě případ výchovné poradkyně SŠ. Vztah mezi ní a kolegy popisuje spíše jako problematický. Jedná se zejména o to, že se ostatní pedagogové snaží vyřešit všechny problémy sami výchovnou poradkyní navštíví až ve chvíli, kdy na problém nestačí. V tu chvíli bývá často pozdě a problém je již v plném rozpuku. Poradkyně upozorňuje na neochotu ke spolupráci ze strany ostatních učitelů, kteří ji chápou spíše jako dalšího pedagoga než jako odborníka, se kterým mohou konzultovat problémové oblasti. Dalším negativem je postoj vedení školy k této funkci. Výchovná poradkyně zastává také funkci školního metodika prevence a pro tuto činnost nemá další snížení pracovního úvazku. To znamená, že na obě funkce má vymezeny 3 hodiny týdně, což je alarmující! Při tomto počtu hodin nemůže být v jejích silách vykonávat ani jednu funkci stoprocentně. Domnívám se, že tato kumulace je špatným řešením. Odborné učiliště je místem se zvýšeným počtem problematických dětí a v tomto případě by bylo opravdu ideální, kdyby výchovná poradkyně neučila a věnovala se pouze poradenství a metodice prevence. Nejčastěji řešené problémy, které výchovná poradkyně uvádí, opět korespondují s odpověďmi žáků.

Dobrá zpráva však je, že v obou případech mají výchovné poradkyně odpovídající postgraduální studium. Obě jsou tedy k výkonu této funkce kompetentní a vzhledem k délce praxe mají dostatek zkušeností. Shodují se také v tom, že funkce výchovného poradce je potřebná má na škole nezastupitelnou funkci.

15.1.3. Vyhodnocení hypotéz

V úvodu teoretické části byly stanoveny 4 hypotézy, které byly na základě průzkumu vyhodnoceny následovně:

Platnost hypotézy H1 se potvrdila! Ačkoliv rozdíl mezi ZŠ a SŠ není příliš velký, na SŠ můžeme zaznamenat určitý nárůst. Služeb výchovného poradce na ZŠ již využilo 32,86% respondentů, zatímco na SŠ 34,67% dotazovaných.

Platnost hypotézy H2 se nepotvrdila! Z grafu je evidentní, že se zúčastněná SŠ potýká se širší škálou problémů než ZŠ. Většina respondentů základní školy navštívila výchovnou poradkyni z důvodu pomoci při volbě povolání, dále s problémy s učením a okrajově je zastoupena nekázeň, šikana a rodinné problémy.

Výchovná poradkyně na odborném učilišti obsáhne celou škálu problémů, která byla uvedena v dotaznících. Mezi nejčastěji řešené problémy patří nekázeň, problémy s učením a pomoc při volbě povolání. Vyskytuje se zde ovšem i závislost na drogách nebo partnerské problémy.

Platnost hypotézy H3 se potvrdila! Tato hypotéza se potvrdila zejména na SŠ, kde 63% respondentů uvedlo, že si přeje, aby byla výchovná poradkyně uvolněna z výuky. Vzhledem k problémům, které se zde vyskytují, je výsledek odpovídající. Na základní škole odpovědělo kladně 46%, druhá polovina preferuje spíše situaci, kdy se jim výchovná poradkyně věnuje jako učitelka.

Platnost hypotézy H4 se potvrdila! Z rozhovorů s výchovnými poradkyněmi je evidentní, že počet hodin stanovený pro výchovné poradenství je naprosto nevyhovující. Požadují minimálně 10 hodin týdně nebo celkové uvolnění z přímé pedagogické činnosti.

16. Navrhované změny

Z výsledků zkoumání je jasné, že je současné vymezení funkce výchovného poradce nevyhovující. Jedná se jak o nedostatečný časový prostor pro výchovné poradenství, tak o poměrně omezené kompetence výchovného poradce. Problémem je také kumulace funkcí výchovného poradce a školního metodika prevence. Podle Zpravodaje Výchovné poradenství zastává obě role zhruba 30% výchovných poradců. Vzhledem ke zjištěným informacím navrhuji následující změny:

- **V rámci poradenského systému**

- učitel, vykonávající funkci výchovného poradce, musí mít odpovídající vzdělání
- rozšíření kompetencí výchovného poradce na základě prohloubeného studia diagnostických a intervenčních metod
- u menších škol zvýšení počtu hodin pro výchovné poradenství na minimálně 10 hodin týdně
- u větších škol navrhuji, aby byl výchovný poradce uvolněn z přímé pedagogické činnosti
- změna v postavení výchovného poradce – funkce by nebyla zřizována pod záštitou ředitele školy, ale krajem, což by poradci zajišťovalo v rámci školy větší autonomii
- bylo by možné spojit funkce výchovného poradce a školního metodika prevence, protože současné vymezení obou funkcí je zavádějící a často není jasné, do čí kompetence problém spadá
- na každé škole by měl výchovný poradce, školní metodik prevence i speciální pedagog

- **Pro konkrétní školy**

SŠ Střední škola hospodářská a lesnická Frýdlant, pracoviště Bělíkova

- zřízení funkce speciálního pedagoga
- vzhledem ke kumulaci funkcí výchovného poradce a školního metodika prevence doporučuji další snížení počtu hodin přímé pedagogické činnosti učitelky, která obě role zastává
- v případě, že škola nemůže počet hodin přímé pedagogické činnosti snížit, navrhuji, aby funkci školního metodika prevence vykonával jiný pedagogický pracovník

ZŠ, ZUŠ a MŠ Frýdlant, pracoviště ZŠ T.G. Masaryka

- pro tuto školu nenavrhují žádné změny, stávající situace je v rámci možností vyhovující
- na škole je přítomen jak výchovný poradce a školní metodik prevence, tak speciální pedagog

17. Shrnutí

V praktické části byly podrobně vyhodnoceny všechny otázky z dotazníků i odpovědi obou výchovných poradkyň. Díky nim si můžeme vytvořit lepší představu o současné situaci výchovných poradců na školách. Je nutné podotknout, že se odpovědi a názory žáků i výchovných poradkyň shodovaly, výsledky lze tedy považovat za objektivní.

Za důležité považuji, že alespoň pro část dotazovaných je výchovný poradce nepostradatelnou osobou, kterou mohou požádat o pomoc. Přesto je zde vysoký počet těch, kteří by se nikdy poradci nesvěřili (na ZŠ 41%, na SŠ 77%). Nemusí to ovšem vždy nutně souviset s nesympatií k výchovnému poradci, spíše se jedná o to, že většina respondentů si řeší své problémy sama nebo se svou rodinou. Zřejmá je také nevole svěřovat se učitelům, kterým někteří žáci nedůvěřují. Právě v postavení výchovných poradců vidím největší slabinu stávajícího systému. Fakt, že je výchovný poradce dětmi primárně chápán jako učitel, ho činí méně důvěryhodným, protože tyto dvě role nedokáží rozlišit. Stejný problém může nastat i na straně výchovného poradce. Pokud není profesionální, roli učitele

a poradce může směřovat, což poskytovaným službám ubírá na efektivnosti. Z těchto důvodů by bylo záhodno, aby byl učitel – výchovný poradce zproštěn přímé pedagogické činnosti a věnoval se na plný úvazek poradenské činnosti. Získal by tím větší odstup a i samotné děti by nebyly vztahem žák-učitel zatíženy.

Škála problémů, se kterými se výchovní poradci musí potýkat, je velmi pestrá zejména na odborných učilištích. Je nutné podotknout, že výsledky terénního průzkumu korespondují s celorepublikovým výzkumem provedeným v roce 2002.

Jak již bylo několikrát řečeno, jednou z nejdůležitějších vlastností výchovného poradce je důvěryhodnost. Podle výsledků se výchovná poradkyně ZŠ těší velké důvěře (93%), na střední škole situace již tak pozitivní není (35%). Zde je právě největší rozpor celého průzkumu, protože celých 61% respondentů SŠ odpovědělo, že je s výchovnou poradkyní spokojeno. Zůstává tedy otázkou, zda je důvěryhodnost důležitá i pro žáky samotné.

IV. Závěr

Cílem diplomové práce bylo zejména zmapovat situaci výchovných poradců na školách. Je evidentní, že jejich role je v dnešní době na jedné straně nezastupitelná, na druhé straně však nedoceněná. Jak ze strany vedení škol, kolegů výchovných poradců i samotných žáků. V praktické části bylo navrženo několik systémových změn, které by jejich postavení a rozsah působnosti mohly vylepšit. Nejlepší variantou by bylo, kdyby výchovný poradce nebyl členem pedagogického sboru, měl na škole nezávislé postavení a nebyl podřízen řediteli školy. Tím by byl vytvořen větší prostor pro poradenskou činnost, ke které by bylo možno přidružit i činnosti školního metodika prevence, čímž by vznikla funkce se širšími kompetencemi. Je pravdou, že se na některých školách tato kumulace funkcí aplikuje, nicméně při současných podmínkách nepřináší příliš užitku. Pro vedení školy je sice toto řešení výhodnější, nicméně neumožňuje ani u jedné funkce efektivní plnění.

V. Seznam použité literatury

- AUGER, M.-T. – BOUCHARLAT, CH.: *Učitel a problémový žák*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005. 128 s. ISBN 80-7178-907-0.
- BENDL, S.: *Kázeňské problémy ve škole*. 1.vyd. Praha: Triton, 2004. 263 s. ISBN 80-7254-453-5.
- DRAPELA, J.V. - HRABAL, V. *Vybrané poradenské směry: teorie a strategie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995. 85 s. ISBN 80-7184-011-4.
- HADJ MOUSSOVÁ, Z. *Úvod do speciálního poradenství*. 1. vyd. Liberec: TUL, 2002. 77 s. ISBN 80-7083-659-8.
- HADJ MOUSSOVÁ, Z. – DUPLINSKÝ, J. a kol. *Diagnostika: Pedagogicko-psychologické poradenství II*. 1.vyd. Praha: PF UK, 2002. 208 s. ISBN 80-7290-101-X.
- FONTANA, D.: *Psychologie ve školní praxi*. 2.vyd. Praha: Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-626-8.
- KLÉGROVÁ J. – VÁGNEROVÁ, M. *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2008. 538 s. ISBN 978-80-246-1538-7.
- KYRIACOU, CH.: *Řešení výchovných problémů ve škole*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005. 152 s. ISBN 80-7178-945-3.
- MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: SPN, 1992. 223 s. 80-04-25236-2.
- NOVOSAD, J. *Základy speciálního poradenství*. 1. vyd. Liberec: TUL, 1996. 160 s. ISBN 80-7083-165-0.
- PACLT, I. a kol. *Hyperkinetická porucha a poruchy chování*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 240 s. ISBN 978-80-247-1426-4.
- TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001. 198 s. ISBN 80-7178-503-2.
- VÁGNEROVÁ, M.: *Psychologie problémových dětí a mládeže*. 1.vyd. Liberec: TUL, 2000. 125 s. ISBN 80-7083-378-5
- ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál, 2003. 263 s. 10 vyd. ISBN 80-7178-800-7.
- ZELINKOVÁ, O.: *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001. 208 s. ISBN 78-80-7367-326-0

Internetové zdroje

www.ippp.cz

<http://nove.raabe.e4.cz/zakladni-skoly/informace/legislativa/vyhlasky/>

<http://www.uiv.cz/clanek/516/954>

<http://apps.who.int/classifications/apps/icd/icd10online>

<http://psychweb.com>

<http://www.oecd.org/dataoecd/17/47/1948341.pdf>

<http://www.rvp.cz/clanek/4/1119>

Vyhlášky

Vyhláška č.72 ze dne 9. února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Nařízení vlády č.75 ze dne 26. ledna 2005 o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků

Seriálové publikace

Zpravodaj Výchovné poradenství. Č. 36-37/2 (prosinec 2003). Praha: IPPP ČR, 2003. Vychází čtvrtletně. ISSN 1214 7230.

VI. Seznam příloh

Příloha I

Prohlášení zletilého klienta pro vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně
Prohlášení zákonného zástupce dítěte pro vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně

Příloha II

Školní dotazník pro 2. stupeň ZŠ – žádost školy o vyšetření v PPP

Příloha III

Povinnosti výchovného poradce – výňatek z vyhlášky č.72 ze dne 9. února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízení

Příloha IV

Dotazník pro žáky a studenty použití v terénním průzkumu

Příloha V

Dotazník pro žáka s výraznější poruchou čtení a psaní

Příloha I

Pedagogicko – psychologická poradna Plzeň

Pracoviště Domažlice, Pivovarská 323, telefon 379 724 276 Velmi důvěrné!

Prohlášení zletilého klienta

Jméno a příjmení klienta:.....
Datum narození:.....Škola:.....Třída:.....
Bydliště:.....PSČ:.....

Telefonické spojení v době od 7 do 15.30 hodin (i mobil).....

Souhlasím *) s tím, aby mi byla poskytnuta poradenská péče.

Důvod vyšetření:

Podle zákona č. 101/ 2000 sb. O ochraně osobních údajů

Souhlasím

s tím, aby pedagogicko – psychologická poradna pro účely odborného vyšetření evidovala mnou poskytnuté údaje. Beru na vědomí, že budou chráněny podle zákona na ochranu osobních údajů a souvisejících předpisů, budou použity pouze k účelu odborné péče a potom podle zákona skartovány.

Souhlasím *) s tím, aby odborné vyšetření bylo provedeno přímo v budově školy, kterou navštěvuji (pokud tomu škola vytvoří vhodné podmínky)

Souhlasím *) s tím, aby vyšetření bylo provedeno v budově pedagogicko – psychologické poradny.

Beru na vědomí, že PPP poskytuje s ohledem na ochranu osobnosti zprávu o vyšetření pouze klientovi. Pokud budu chtít, aby se mi škola individuálně věnovala, sám/sama ji zanesu do školy.

PPP na vlastní náklady zprávy nezasílá, a proto :

- a) Přeji si, aby mi zpráva byla zaslána poštou a přikládám obálku s adresou a známkou.
*)
- b) Zavazuji se, že si zprávu osobně vyzvednu v sídle poradny. *)

Datum:.....

.....
Podpis klienta

Pracoviště Domažlice, Pivovarská 323 344 01 Domažlice

tel. 379 72 42 76

Velmi důvěrné!

Prohlášení zákonného zástupce dítěte

Jméno a příjmení dítěte:.....

Datum narození:.....Škola:.....Třída:.....

Bydliště:.....PSČ:.....

Telefonické spojení na rodiče v době od 7 do 15.30 hodin (i mobil).....

Souhlasím *) s tím, aby mému dítěti byla poskytnuta poradenská péče.

Důvod vyšetření:

Podle zákona č. 101/ 2000 sb. O ochraně osobních údajů

Souhlasím

s tím, aby pedagogicko – psychologická poradna pro účely odborného vyšetření evidovala mnou poskytnuté údaje. Beru na vědomí, že budou chráněny podle zákona na ochranu osobních údajů a souvisejících předpisů, budou použity pouze k účelu odborné péče o moje dítě a potom podle zákona skartovány.

Souhlasím *) s tím, aby odborné vyšetření bylo provedeno přímo v budově školy, kterou dítě navštěvuje (pokud tomu škola vytvoří vhodné podmínky)

Souhlasím *) s tím, aby dítě bylo vyšetřeno v budově pedagogicko – psychologické poradny.

Beru na vědomí, že PPP poskytuje s ohledem na ochranu osobnosti dítěte zprávu o vyšetření **pouze rodičům**. Pokud rodiče chtějí, aby se škola jejich dítěti individuálně věnovala, sami ji zanesou do školy.

PPP na vlastní náklady zprávy nezasílá, a proto :

- a) Přeji si, aby mi zpráva byla zaslána poštou a přikládám obálku s adresou a známkou.
*)
- b) Zavazuji se, že si zprávu osobně vyzvednu v sídle poradny. *)

Příloha II

PEDAGOGICKO - PSYCHOLOGICKÁ PORADNA, p. o.

Truhlářská 3, 460 01 Liberec II

Tel.: 48 271 05 17, 48 511 30 06, **e-mail:** pppliberec@volny.cz, www.pppliberec.cz

Školní dotazník pro 2. stupeň ZŠ (6. - 9. tř.)

(Žádost o psychologické nebo speciálně pedagogické vyšetření v PPP)

- žádají rodiče, vyplňuje zpravidla třídní učitel ve spolupráci s ostatními

Jméno žáka:

Škola:

Datum narození:

Třída:

Bydliště:

Třídní učitel:

Jméno otce:

- tel., případně e-mail:

Jméno matky:

výchovný poradce:

Tel. kontakt na rodiče:

Vyšetření, případně pomoc poradny navrhuji: škola, rodiče, dětský lékař,
...

Důvod vyšetření:

Co od vyšetření v PPP očekáváte, na jaké otázky má odpovědět?:

Dosud realizovaná opatření (zejména pedagogická – např. doučování) ke zmírnění potíží, jejich frekvence a účinnost:

Známky na posledním vysvědčení: chování:

český jazyk:

dějepis:

tělesná výchova:

cizí jazyk:

zeměpis:

hudební výchova:

matematika:

fyzika:

výtvarná výchova:

přírodopis:

chemie:

pracovní výchova:

Aktuální změny v klasifikaci: Opakoval/a ročník?:

Vliv absencí (omluvené a neomluvené hodiny):

Chování ke spolužákům, postavení v kolektivu:

Chování k dospělým obecně, k učitelům zvláště:

Postoj ke školní práci a činnostem, aktivita a snaha při vyučování, zájem:

Chování mimo školu, na veřejnosti:

Mimoškolní činnost, zájmy a záliby dítěte, jak tráví volný čas:

Motorika, osobní tempo, manuální zručnost, tělesná obratnost:

Pozornost a soustředěnost:

Schopnost samostatné činnosti, vyžaduje kontrolu a pomoc?:

Povahové vlastnosti:

Celkový zdravotní stav, omezení a oslabení:

Rodinné prostředí:

- schopnost rodiny pomoci při přípravě na vyučování:
- vztah rodičů ke škole, jejich zájem o výsledky:
- kdo dále z okolí dítěte ovlivňuje výchovu (prarodiče, sourozenci):
- další poznatky o rodině (případně rozveďte poměr k nevlastním rodičům apod.)

Škola se domnívá, že příčiny žakových problémů tkví zejména v: (např. nedostatek nadání, rodinná výchova, sociální prostředí)

Škola pokládá dále za důležité sdělit poradně:

Děkujeme za vyplnění. Údaje jsou důvěrné a podléhají ochraně podle zákonů. Prosíme, zašlete do poradny vyplněné buď poštou na adresu uvedenou v záhlaví, nebo i e-mailem.

Vyplnil:
Dne:

Standardní činnosti školy**I. Standardní činnosti výchovného poradce****Poradenské činnosti:**

- 1) Kariérové poradenství a poradenská pomoc při rozhodování o další vzdělávací a profesní cestě žáků, tj. zejména:
 - a) koordinace mezi hlavními oblastmi kariérového poradenství – kariérovým vzděláváním a diagnosticko-poradenskými činnostmi zaměřenými k volbě vzdělávací cesty žáka,
 - b) základní skupinová šetření k volbě povolání, administraci, zpracování a interpretaci zájmových dotazníků v rámci odborné kompetence a analýzy preferencí v oblasti volby povolání žáků,
 - c) individuální šetření k volbě povolání a individuální poradenství v této oblasti (ve spolupráci s třídním učitelem),
 - d) poradenství zákonným zástupcům s ohledem na očekávání a předpoklady žáků (ve spolupráci s třídním učitelem),
 - e) spolupráce se školskými poradenskými zařízeními (poradna, centrum) a středisky výchovné péče při zajišťování poradenských služeb přesahujících kompetence školy,
 - f) zajišťování skupinových návštěv žáků školy v informačních poradenských střediscích úřadů práce a poskytování informací žákům a zákonným zástupcům o možnosti individuálního využití informačních služeb těchto středisek.
- 2) Vyhledávání a orientační šetření žáků, jejichž vývoj a vzdělávání vyžadují zvláštní pozornost a příprava návrhů na další péči o tyto žáky.
- 3) Zajišťování nebo zprostředkování diagnostiky speciálních vzdělávacích potřeb (vstupní a průběžné) a intervenčních činností pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.
- 4) Příprava podmínek pro integraci žáků se zdravotním postižením ve škole, koordinace poskytování poradenských služeb těmto žákům školou a školskými poradenskými zařízeními a koordinace vzdělávacích opatření u těchto žáků.
- 5) Poskytování služeb kariérového poradenství žákům/cizincům se zřetelem k jejich speciálním vzdělávacím potřebám.

Metodické a informační činnosti

- 1) Zprostředkování nových metod pedagogické diagnostiky a intervence.
- 2) Metodická pomoc pedagogickým pracovníkům školy v otázkách kariérového rozhodování žáků, integrace, individuálních vzdělávacích plánů, práce s nadanými žáky apod.
- 3) Předávání odborných informací z oblasti kariérového poradenství a péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami pedagogickým pracovníkům školy.
- 4) Poskytování informací o činnosti školy, školských a dalších poradenských zařízeních v regionu, o jejich zaměření, kompetencích a o možnostech využívání jejich služeb žákům a jejich zákonným zástupcům.

- 5) Shromažďování odborných zpráv a informací o žácích v poradenské péči dalších poradenských zařízení a jejich zajištění v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů.
- 6) Vedení písemných záznamů umožňujících doložit rozsah a obsah činnosti výchovného poradce , navržená a realizovaná opatření.

Příloha IV

Dotazník pro žáky a studenty:

1. Znáte učitele, který funkci výchovného poradce na vaší škole vykonává?

ANO

NE

2. Svěřili byste se výchovnému poradci se svým problémem?

ANO

NE

Zdůvodněte svoji odpověď:

3. Působí na vás výchovný poradce důvěryhodně?

ANO

NE

4. Využili jste již v minulosti služeb výchovného poradce?

ANO

NE

Pokud jste zaškrtnli ANO, z následujících možností vyberte důvod vaší návštěvy:

- šikana	- rodinné problémy
- pomoc při volbě povolání	- problémy s učením
- problémy se spolužáky	- partnerské problémy
- záškoláctví	- nekázeň
- agresivita
látkách	- závislost na návykových
- jiné	

Jak vám návštěva u výchovného poradce pomohla?

5. Pokud byste měli výchovného poradce jedním slovem popsat, jaké by to bylo?

6. Jste se současným výchovným poradcem spokojeni?

ANO

NE

Pokud jste odpověděli NE, zdůvodněte:

7. S jakým problémem byste se výchovnému poradci nikdy nesvěřili?

8. Domníváte se, že má výchovný poradce na vaší škole dostatek času na řešení vašich problémů?

ANO

NE

9. Můžete za svým výchovným poradcem přijít kdykoliv nebo se striktně drží konzultačních hodin?

10. Myslíte si, že by měli být výchovní poradci uvolněni z výuky, aby se mohli více věnovat studentům?

ANO

NE

Příloha V

PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ PORADNA, p.o.
Truhlářská ul. 3 460 01 LIBEREC 2
Tel. 482710517, 485113006
pppliberec@volny.cz

Škola

Dotazník pro žáka s výraznější poruchou čtení a psaní

Jméno žáka: Nar:

Třída: Opakoval třídu:

Bydliště

žáka:

Rodiče a kontakty na ně: (mobil):

U žáka se projevuje výraznější porucha ve čtení – psaní

Byl – nebyl vyšetřen v OPPP nebo psychiatrické poradně

Kdy: Kde:

Hodnocení žáka při poslední klasifikaci z třídy

Č. j. _____ Mat. _____ Cizí j.: _____ Další předměty souhrn: _____

Chování _____

Žák je pravák – levák

Kvalita čtení:

1. Nepřečte slovo a nepozná písmena
2. Nepřečte slovo a zná jednotlivá písmena
3. Nepřečte bez chyby skupinu souhlásek nebo další slovo
4. Nepřečte slovo bez slabikování
5. Zaměňuje hlásky: b-d m-n t-d di-dy
a-e k-h š-č ti-ty
t-j t-r ž-š ni-ny
p-g t-l
6. Vynechává hlásky, slabiky, celá slova
7. Přidává hlásky, slabiky, celá slova
8. Hádá podle smyslu čteného textu

Doplňky třídního

učitele:
.....
.....
.....
.....
.....

Rychlost psaní: výrazně pomalé – pomalé – průměrné

Vadné držení pera nebo tužky: ano – ne

Křečovitě držení psacího náčiní: ano – ne

Psaní podle diktátu:

1. Umí psát, ale nemůže si na některé tvary písmen vzpomenout

2. Zaměňuje písmena: b-d m-n t-d di-dy de-dě

a-e k-h s-z ti-dy te-tě

k-b c-s ni-ny ne-ně

p-j v-f

p-b

3. Chyby jsou v hláskových skupinách

4. Nerozlišuje délku samohlásek

5. Vkládá samohlásky mezi skupiny souhlásek

6. vynechává písmena, slabiky, slova

7. Spojuje slova v jeden celek

8. Gramatické chyby. Jaké?

.....
.....
.....
.....

Výsledky v

matematice:
.....
.....

Další poznámky aj.:

.....
.....